

Organizations and Providing Policy Strategies to Attract Their Participation in the Social Prevention of Addiction

Somayeh Mahmoudi

PhD student in Cultural Sociology, Department of Sociology, Dehaghan Branch, Islamic Azad University, Dehaghan, Iran.

Email: Mahmoodisomayeh600@gmail.com

Mansour Haghighatian

Associate Professor, Department of Sociology, Dehaghan Branch, Islamic Azad University, Dehaghan, Iran. (Corresponding author)

Email: mansour_haghighatian@yahoo.com

 0000-0001-6216-5095

Asghar Mohammadi

Associate Professor, Department of Sociology, Dehaghan Branch, Islamic Azad University, Dehaghan, Iran

Email: Asghar.mo.de@gmail.com

 0000-0002-8419-6594

Abstract

This article identifies the challenges faced by NGOs active in the field of social harms and presents policy strategies to attract their participation in the field of social prevention of addiction using the thematic analysis method. Research data were collected through in-depth semi-structured interviews with 20 founders, experts, and activists using theoretical and purposive sampling. Using Braun and Clark's thematic analysis method, and by carefully examining the transcripts of the interviews and coding, 75 initial codes were identified. By combining the initial codes, 14 sub-themes were extracted and then integrated under 2 overarching themes and abstracted with the help of parts of the participants' comments. Thus, the sub-themes of incoordination of institutions in charge of the affairs of the associations, political perception of the activities of the associations, threat perception of the activities of the associations, conflict of interests of the associations with some groups and institutions, accusations of the police and security against the associations, prevention of their presence in the policy-making arena, prevention of the networking of the associations, and strict supervision and control highlighted the overarching theme of "Challenges of the Associations." And the sub-themes of building a culture of trust in the performance of the associations, redrafting laws that create a platform for government convergence with associations, redrafting laws on non-interference by law enforcement and security in the affairs of associations, redrafting regulations committed to supporting and avoiding accusations against associations, redrafting laws to ensure the life and financial security of founders and activists, and drafting laws on the participation of associations in social policy-making highlighted the overarching theme of "Policy-Making Strategies to Attract Participation."

Keywords: NGOs, Challenges in the Activities of Associations, Attracting Social Participation, Social Prevention of Addiction, Policy-Making Guidelines

Extended abstract

Objective

Civil society emerges as a fundamental pillar of modern societies and develops where, alongside an active government, popular institutions have the opportunity to operate. In Iran, NGOs lack sufficient power to influence social policymaking in preventing social harms, and their role has largely been limited to addressing problems the government has been unable to manage effectively. Although recent development programs have referred to cooperation between civil society organizations and governmental bodies, no clear operational mechanism ensures NGO participation in national social policymaking. Meanwhile, the increasing trend of addictive substance abuse and the heavy burdens imposed on the health, treatment, and prevention systems make policy revision imperative. Sustainable prevention requires the active participation of civil society organizations. Given this context, this article seeks to answer the following questions: What are the main challenges faced by NGOs active in the field of social prevention of addiction? And what policy strategies can the government adopt to attract and enhance their participation?

Methodology

This study employed a qualitative approach using thematic analysis based on the framework of Braun and Clarke. The research population consisted of 29 institutions, charities, associations, foundations, and assemblies in Isfahan province that were active in social harms but not specifically in addiction prevention. Through theoretical and purposive sampling, 20 founders, experts, and activists were interviewed using semi-structured in-depth interviews until theoretical saturation was achieved. Data were analyzed using Braun and Clarke's six-step thematic analysis method. First, interview transcripts were carefully reviewed. Second, 70 initial themes were identified through coding. Third, these were organized into 14 sub-themes. Fourth, through refinement and semantic aggregation, two overarching themes—"Challenges of NGOs" and "Policy Strategies"—were identified and supported by participants' statements. Fifth, these themes were integrated around the central concept of "Challenges of NGOs and Policy Strategies to Attract Their Participation in Social Prevention of Addiction." Finally, the analysis was consolidated and interpreted. For validation, the study employed researcher sensitivity, methodological coherence, sampling adequacy, and development of theoretical thinking.

Findings

Line-by-line analysis of interview transcripts resulted in the identification of 70 primary themes. These were categorized into 14 sub-themes and ultimately integrated under two overarching themes: "Challenges of NGOs" and "Policy Strategies."

Under "Challenges of NGOs," the following sub-themes were identified: incoordination among institutions responsible for NGO affairs; political interpretations of NGO activities and interference in their operations; threat perceptions by governmental institutions; conflicts of interest between NGOs and certain groups; accusations by police and security forces; exclusion from social policymaking processes; restrictions on NGO networking; and strict supervision and control mechanisms.

Under "Policy Strategies," the sub-themes included: building a culture of trust toward NGO performance; revising laws to promote governmental convergence with NGOs; establishing legal safeguards against interference by law enforcement and security bodies; reforming regulations to prevent unfounded accusations; ensuring physical and financial security for NGO founders and activists; and institutionalizing NGO participation in social policymaking.

Together, these themes formed the overarching framework of "Challenges of NGOs and Policy Strategies to Attract Their Participation in Social Prevention of Addiction." The findings indicate that NGOs in the field of addiction prevention can no longer be regarded as auxiliary instruments of government; rather, their participation has become an essential requirement for effective and sustainable prevention policies. Social harm associations are at an early stage in transitioning toward active involvement in addiction prevention, and their success requires comprehensive legal, structural, and social reforms.

Limitations

Since this study was conducted as a qualitative research project focused on a single province (Isfahan), the findings are context-specific and may not be directly generalizable to other regions of Iran or other societies. Additionally, the research population was limited to institutions active in social harms but not specifically in addiction prevention, which may not fully represent the experiences of NGOs exclusively dedicated to addiction prevention. The reliance on self-reported data from interviews may also be subject to social desirability bias.

Suggestions

To further expand research in this domain, it is recommended that comparative studies be conducted across different provinces of Iran to identify regional variations in the challenges faced by NGOs and the effectiveness of policy strategies. Quantitative research using large-scale surveys would help validate and generalize the findings. Additionally, longitudinal studies examining the implementation of policy strategies over

time and their impact on NGO participation are suggested. Finally, action research involving collaboration between policymakers and NGO practitioners could test the practical effectiveness of the proposed strategies in real-world settings.

Implications

Given that sustainable prevention of addiction requires the active participation of civil society organizations, this study provides a valuable blueprint for policymakers, social managers, and relevant stakeholders. The government must actively cultivate and strengthen the capacities of NGOs through comprehensive legal, structural, and social reforms. The policy strategies proposed in this study—including building a culture of trust, revising laws, ensuring security for activists, and institutionalizing NGO participation—offer a roadmap for enhancing NGO engagement and fostering collaborative governance in preventing addictive substance use. A precise understanding of the challenges faced by NGOs and the adoption of appropriate policy strategies can fulfill the broader objectives of social harm prevention during the implementation phase of national development programs.

شناسایی چالش‌های سازمان‌های مردم‌نهاد و ارائه راهبردهای سیاست‌گذاری جلب مشارکت آن‌ها در پیش‌گیری اجتماعی از اعتیاد

سمیه محمودی

دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران.
Email: Mahmoodisomayeh600@gmail.com

منصور حقیقتیان

دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران (نویسنده مسئول).
Email: mansour_haghighatian@yahoo.com

0000-0001-6216-5095

اسغر محمدی

دانشیار گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران.
Email: Asghar.mo.de@gmail.com

0000-0002-8419-6594

چکیده

مقاله حاضر با شناسایی چالش‌های سازمان‌های مردم‌نهاد فعال در حوزه آسیب‌های اجتماعی به ارائه راهبردهای سیاست‌گذاری به‌منظور جلب مشارکت آنان در زمینه پیش‌گیری اجتماعی از اعتیاد به روش تحلیل تماتیک پرداخته است. داده‌های پژوهش با انجام مصاحبه عمیق نیمه‌ساختاریافته با ۲۰ نفر از مؤسسان، کارشناسان و فعالان به‌شیوه نمونه‌گیری نظری و هدفمند گردآوری شده است. با استفاده از روش تحلیل تماتیک بروان و کلارک و با واریسی دقیق رونوشت متن مصاحبه‌ها و با انجام کدگذاری، ۷۵ کد اولیه شناسایی شدند. با ترکیب کدهای اولیه، ۱۴ تم فرعی استخراج شد و سپس در ذیل ۲ تم فراگیر یکپارچه شدند و به کمک بخش‌هایی از اظهار نظر مشارکت‌کنندگان به انتزاع کشیده شده‌اند. به این ترتیب، تم‌های فرعی ناهم‌هنگی نهادهای متولی امور سمن‌ها، برداشت سیاسی از فعالیت سمن‌ها، تهدیدانگاری فعالیت سمن‌ها، تضاد منافع سمن‌ها با برخی گروه‌ها و نهادهای اتهام‌زنی انتظامی-امنیتی به سمن‌ها، ممانعت از حضور در عرصه سیاست‌گذاری، ممانعت از شبکه‌سازی سمن‌ها و نظارت و کنترل سخت‌گیرانه تم فراگیر «چالش‌های سمن‌ها» را برجسته کردند و تم‌های فرعی فرهنگ‌سازی اعتماد به عملکرد سمن‌ها، بازتدوین قوانین بستر ساز هم‌گرایی دولت با سمن‌ها، بازتدوین قوانین عدم‌مداخله انتظامی-امنیتی در امور سمن‌ها، بازتدوین مقررات متعهد به حمایت و پرهیز از اتهام‌زنی به سمن‌ها، بازتدوین قوانین تأمین امنیت جانی و مالی مؤسسان و فعالان و تدوین قوانین مشارکت سمن‌ها در سیاست‌گذاری اجتماعی، تم فراگیر «راهبردهای سیاست‌گذاری جلب مشارکت» را برجسته کردند.

کلیدواژه‌ها: سازمان‌های مردم‌نهاد، چالش‌های فعالیت سمن‌ها، جلب مشارکت اجتماعی، پیش‌گیری اجتماعی از اعتیاد، راهبردهای سیاست‌گذاری

مقدمه و بیان مسئله

ظهور سازمان‌های مردم‌نهاد را از یک سو واکنشی به شرایط و عوامل اقتصادی-اجتماعی (ظهور گفتمان توسعه و ناتوانی دولت‌ها در پاسخ به نیازهای توسعه‌ای جوامع) و از سوی دیگر، محصول فعال‌گرایی نیروهای اجتماعی-سیاسی (تحولات در سیاست و ساختارهای نهادی دولت‌ها و سازمان‌های بین‌دولتی) دانسته‌اند (رزاقی و لطفی‌خاچکی، ۱۳۹۷: ۹۴). از همین رو، سمن‌ها برآمده از جامعه مدنی و از ارکان اساسی آن محسوب می‌شوند که در جوامعی ظهور و بروز بیش‌تری پیدا می‌کنند که در کنار دولت فعال، جامعه نیز مجال فعالیت می‌یابد. باین‌حال، در اغلب کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، سمن‌ها از قدرت لازم برای سیاست‌گذاری اجتماعی در راستای پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی برخوردار نیستند و فلسفه وجودی آن‌ها صرفاً به دوش کشیدن بخشی از معضلات و مشکلات اجتماعی است که دولت در مهار و کنترل آن‌ها ناکام شده است. بر این مبنای مشارکت سمن‌های در زمینه پیش‌گیری از اعتیاد در جامعه ایران را می‌توان از یک سو، محصول ناتوانی دولت در پیش‌گیری از سوء مصرف مواد اعتیادآور و از سوی دیگر، نتیجه احساس مسئولیت اجتماعی و فعال‌گرایی نهادهای مدنی نسبت به ترمیم و پیش‌گیری از اعتیاد دانست. به این ترتیب، با توجه به این‌که، زمینه ظهور سمن‌ها در ارتباط و نسبت با دستگاه دولت معنا پیدا می‌کنند، بنابراین، برای مطالعه راهبردهای فعال‌سازی و مشارکت سمن‌های در پیش‌گیری اجتماعی از اعتیاد، همواره باید به رابطه سمن‌ها با دولت‌ها توجه داشت. در این راستا، دولت‌های استقرار یافته در ایران، در چند دهه گذشته، تلاش کردند در بستر قوانین برنامه‌های توسعه کشور، زمینه‌هایی از طرح همکاری و همیاری سمن‌ها با نهادها و دستگاه‌های دولت را در نظر بگیرند. اما برخی مطالعات (کرمانی، ۱۴۰۱) نشان داده‌اند که در احکام قانونی برنامه‌های چهارم، پنجم و ششم توسعه، نیز نه تنها حداقل اصول و ویژگی‌های لازم در حوزه آسیب‌های اجتماعی رعایت نشده است بلکه سازوکار عملی روشنی نیز برای فعال‌سازی و مشارکت سمن‌ها در این حوزه دیده نشده است. با این وجود، در همین فضای ناشفاف و ملایم شده با ابهامات قانونی، سمن‌ها به تلاش‌های خود در حوزه آسیب‌های اجتماعی ادامه داده‌اند به نحوی که در سال ۱۳۹۷، بیش از ۸۰ درصد از برنامه‌های مربوط به کاهش آسیب و درمان حوزه مواد مخدر ایران توسط سمن‌ها انجام گرفته و از میان ۲۲۷۱ سازمان مردم‌نهاد، حدود ۳۷ درصد آن‌ها در فعالیت‌های پیش‌گیرانه، ۵۶ درصد در حوزه درمان و ۷ درصد در حوزه کاهش آسیب‌های اجتماعی مشغول به فعالیت بوده‌اند (آزاد ارمکی و صرامی، ۱۳۹۷: ۳۵).

آخرین آمارها نیز نشان‌دهنده آن است که تقریباً ۱۰۰ سازمان مردم‌نهاد به‌طور خاص برای کمک به حل چالش‌های رو به رشد معتمدان کشور مشغول به فعالیت هستند (حاتمی‌خلجان و دیگران، ۱۴۰۲: ۲۴۵). با وجود این تلاش‌ها، اتخاذ راهبردهای سیاست‌گذاری مشارکت حداکثری سمن‌های در زمینه پیش‌گیری اجتماعی از اعتیاد از دو منظر دارای اهمیت و ضرورت بنیادین است.

در منظر اول، مسئله روند افزایش‌یابنده سوءمصرف مواد اعتیادآور مطرح است، به‌نحوی که در حال حاضر، بیش از ۷/۵ میلیون مصرف‌کننده تفتنی و نزدیک به ۴/۵ میلیون مصرف‌کننده دائمی مواد اعتیادآور در کشور گزارش شده‌اند (ویکی‌پدیا، اعتیاد در ایران، ۲۴ ژوئن ۲۰۲۴). آمارهای یادشده، نشان می‌دهد که پدیده مصرف مواد اعتیادآور یکی از مهم‌ترین بحران‌های کشور است. جنبه دیگری از منظرگاه نخست، هزینه‌های تحمیلی مصرف مواد اعتیادآور بر اقتصاد کشور است. براساس گزارش خبرگزاری فارس، مصرف مواد اعتیادآور سالانه نزدیک به ۲۰۰ هزار میلیارد تومان به شکل هزینه‌های مستقیم و غیرمستقیم به اقتصاد کشور ضربه می‌زند و روزانه نیز ۵۰۰ میلیارد تومان به بخش‌های درمان و پیش‌گیری خسارت وارد می‌آورد (امیرپور، ۱۴۰۳). بدیهی است که نهادهای دولت از پس تأمین چنین هزینه‌های گزافی برنمی‌آیند و همین امر اتخاذ راهبردهای مشارکت سمن‌ها برای بدوش کشیدن بخشی از برنامه‌های پیش‌گیری از مصرف مواد اعتیادآور را ضروری می‌سازد.

در نظرگاه دوم، مسئله عدم حمایت دولت از سمن‌ها مطرح است که تلاش سمن‌ها در زمینه پیش‌گیری از مصرف مواد اعتیادآور را محدود و بی‌اثر می‌کند. درواقع، نهاد دولت نه تنها از حمایت‌های قانونی، مادی و معنوی خود از سمن‌ها در مواجهه با آسیب‌های اجتماعی پا پس کشیده بلکه آسیب‌شناسی سمن‌های فعال در ایران حکایت از وجود مشکلات و اتهاماتی دارد که از سوی نهادهای انتظامی-امنیتی بر آن‌ها وارد می‌آید. ازجمله آن‌که، سمن‌ها به سیاست‌زدگی و انحراف در انتقال خواسته‌ها، مطالبات و اطلاعات به سازمان‌های بین‌المللی و جاسوسی متهم شده‌اند. علاوه بر این، سمن‌ها متهم شده‌اند که در حل مسائل اجتماعی از توان لازم برخوردار نیستند (مدرسه حکمرانی شهید بهشتی، ۱۳۹۸). دو منظر مورد بررسی، یعنی روند فزاینده سوءمصرف مواد اعتیادآور و ناتوانی دولت از یک‌سو و شیوه‌های محدودکننده نهادهای دولت از سوی دیگر، بازنگری در سیاست‌های مواجهه با سمن‌ها برای مشارکت در زمینه پیش‌گیری اجتماعی از اعتیاد را ضروری می‌کند. رویکردی که اغلب کشورهای توسعه‌یافته در این زمینه اتخاذ کرده‌اند؛ رویکرد پیش‌گیری اجتماعی است. کشورهای

توسعه یافته، مسئله اعتیاد را به عنوان یک واقعیت اجتماعی پذیرفته و از این رو، تلاش کرده اند تا پیش گیری و مدیریت مصرف مواد اعتیادآور را به واسطه سمن ها و به شیوه پیش گیری اجتماعی کنترل نمایند (Dezhkam & White, 2021, p 27). بر همین اساس، پژوهش پیش رو با اتخاذ رویکرد کیفی و تکنیک مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته، ابتدا چالش ها و مشکلات محدودکننده سمن ها در مواجهه با نهادهای دولت برای مشارکت در زمینه پیش گیری اجتماعی از مواد اعتیادآور را واکاوی کرده و سپس اتخاذ راهکارهای دولت در راستای مشارکت سمن ها در زمینه پیش گیری اجتماعی از مواد اعتیادآور را در قالب راهبردهای سیاست گذاری ارائه کرده است.

هدف اصلی این مقاله آن است که چالش ها و مشکلات پیش روی سازمان های مردم نهاد فعال در حوزه آسیب های اجتماعی را شناسایی نماید و به منظور جلب مشارکت آنان در پیش گیری اجتماعی از مصرف مواد اعتیادآور راهبردهایی جهت سیاست گذاری ارائه نماید. از این رو، پرسش های مرتبط به هدف پژوهش به قرار زیر مطرح شده اند.

پرسش نخست: سازمان های مردم نهاد فعال در حوزه آسیب های اجتماعی جهت مشارکت در پیش گیری اجتماعی از مصرف مواد اعتیادآور با چه چالش ها و مشکلاتی مواجه هستند؟

پرسش دوم: دولت برای جلب مشارکت سمن ها در زمینه پیش گیری اجتماعی از مصرف مواد اعتیادآور چه راهبردها و سیاست گذاری هایی می بایست اتخاذ نماید؟

۱. پیشینه پژوهش

پیشینه آسیب شناسی رابطه سمن های فعال کشور در حوزه آسیب های اجتماعی با نهادهای دولت حکایت از وجود مشکلات عدیده ای دارد که سمن ها برای مشارکت در زمینه پیش گیری اجتماعی از مصرف مواد اعتیادآور با آنها روبه رو هستند. در این زمینه، یافته های پژوهش محبوبی شریعت پناهی و محمدتقی زاده (۱۴۰۲)، نشان داده است که عدم امکان شبکه سازی سمن های فعال در حوزه آسیب های اجتماعی، تلقی سیاسی از فعالیت سمن ها، فراهم نبودن زمینه حضور سمن ها در عرصه سیاست گذاری اجتماعی، فقدان رویکرد یکپارچه دستگاه های دولت در تعامل با سمن ها و کاستی در شفافیت ساختار قانونی در تأسیس و حمایت از سمن ها، مهم ترین موانع مشارکت سمن ها در زمینه پیش گیری از اعتیاد بوده است. پژوهش پناهی و دیگران (۱۴۰۰) نشان داده است که اهم اتهاماتی که توسط نهادهای انتظامی-امنیتی به سمن ها وارد

شده است عبارت‌اند بوده‌اند از: جاسوسی علیه ایران، سیاه‌نمایی و تخریب وجهه جمهوری اسلامی، تغییر سبک زندگی جامعه ایرانی به غربی، اقدامات واگرایانه قومی-مذهبی و تقویت پروپاگاندای رسانه‌ای غرب علیه جمهوری اسلامی ایران. نتایج پژوهش رزاقی و لطفی‌خاچکی (۱۳۹۷) مؤید آن بوده است که نگاه حداقلی و نبود دید کلان دولت نسبت به مسائل اجتماعی، ناهماهنگی دستگاه‌های متولی تأسیس سمن‌ها، بی‌اعتمادی دوطرفه میان دولت و سمن‌ها، رویکرد نامنسجم نهادهای دولت به سمن‌ها، عدم گشودگی نهادهای دولتی و مشخص نبودن سازوکار نظارتی نهادهای دولت، چالش‌های پیش‌روی سمن‌ها برای مشارکت در پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی بوده‌اند. نتایج پژوهش محمدی (۱۳۹۶) نیز نشان داده است که عدم همکاری برخی دولت‌ها با سمن‌ها و تضاد منافع سمن‌ها با برخی گروه‌های اجتماعی-سیاسی ازجمله چالش‌های سمن‌های در زمینه پیش‌گیری اجتماعی از مصرف مواد اعتیادآور بوده است.

در کنار چالش‌هایی که سمن‌ها با آن مواجه‌اند؛ در زمینه سیاست‌گذاری پیش‌گیری اولیه از اعتیاد نیز پژوهش مهدویان‌فر و دیگران (۱۳۹۹) نشان داده‌اند که: ذاتی نبودن امر پیش‌گیری در وظایف نهادهای متولی، عدم ادغام فعالیت‌های پیش‌گیرانه در ساختار دستگاه‌های اجتماعی کشور، عدم تناسب سیاست‌های پیش‌گیرانه با حجم و عمق مسئله اعتیاد از مهم‌ترین آسیب‌های سیاست‌گذاری پیش‌گیری اولیه از اعتیاد بوده‌اند. در زمینه قانون‌گذاری نیز پژوهش کرمانی (۱۴۰۲) نشان از رعایت حداقلی اصول و ویژگی‌های لازم جهت تدوین احکام قانونی در حوزه پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی در قوانین برنامه چهارم، پنجم و ششم توسعه کشور دارد.

در بررسی پیشینه‌های تجربی خارج از کشور نیز پژوهش «بودی»^۱ (۲۰۲۴) نشان داده است که سمن‌ها نیازمند اتخاذ روش‌های جدید برای ایجاد و ارتقا ارتباط با دستگاه‌ها دولت هستند به‌نحوی که پایداری بلندمدت سمن‌ها را حفظ نماید. پژوهش «رجبی و دیگران»^۲ (۲۰۲۳) نشان داده است که دو دسته سازوکار قانونی و ساختاری، تسهیلگر مشارکت سمن‌ها هستند: مکانیسم‌های قانونی شامل:- تصویب قوانین تسهیلگر فعالیت سمن‌ها، - ایجاد یک واحد سازمانی مستقل که سمن‌ها و دولت را به هم پیوند بدهد، - ایجاد واحد هماهنگی امور سمن‌ها و حمایت مادی و معنوی دولت

1. Bodi

2. Rajabi, M. et al

از سمن‌ها است. مکانیسم‌های ساختاری نیز شامل: ایجاد بانک اطلاعاتی از سمن‌های فعال و تشکیل شبکه سمن‌ها بوده است. «ویسالکشی و دیگران»^۱ (۲۰۲۲). در پژوهش خود استدلال کرده‌اند؛ شواهد تجربی مؤید آن است که برای اجرا و دستیابی کامل به اهداف قانون مراقبت‌های بهداشتی، نیاز مبرم به وجود سمن‌ها است و تلاش‌های همگرای سازمان‌های دولت و مردم‌نهاد می‌تواند شکاف‌های بزرگ درمان و مشکلات مربوط به کمبود منابع را پُر نماید. تحقق این هدف، با به رسمیت شناختن سمن‌ها، سیاست‌گذاری و ایجاد تغییرات در سطح سیستمی میسر خواهد شد. پژوهش «سنادگل و دیگران»^۲ (۲۰۲۲) نشان داده است که: ظرفیت‌سازی و شفاف‌سازی فرایند مشارکت سمن‌ها، حضور سمن‌ها در سیاست‌گذاری‌های حوزه سلامت، تفویض اختیارات قانونی برای مشارکت در طراحی و اجرای پروژه‌های سلامت، اراده و تعهد سیاسی به حمایت از سمن‌ها، همسویی سیاست‌های نظام سلامت با اهداف سمن‌ها، می‌تواند مشارکت سمن‌ها در نظام سلامت را تقویت نماید. پژوهش «خدایاری و دیگران»^۳ (۲۰۲۰) نشان داده است که سمن‌ها فعال در حوزه سلامت، کم‌ترین میزان مشارکت را در امر سیاست‌گذاری داشته‌اند. در این راستا، ارائه پیشنهاد همکاری در طرح‌ها و برنامه‌ریزی‌های حوزه سلامت، تشویق عملی دولت از فعالیتهای سمن‌ها، صدور مجوز حضور سمن‌ها در جلسات سیاست‌گذاری و واگذاری وظایف اجرایی به سمن‌ها در طرح‌ها و پروژه‌های دولتی، راه‌کارهای پیشنهادی این پژوهش برای جلب مشارکت سمن‌ها در سیاست‌گذاری‌های حوزه سلامت بوده‌اند.

۲. مبانی نظری پژوهش

۲-۱. پیش‌گیری اجتماعی از مصرف مواد اعتیادآور

پیش‌گیری اجتماعی یا اجتماع‌محور، از دل نقطه‌ضعف اصلی درمان‌های سنتی یعنی عدم تمرکز بر تأثیر عوامل محیط اجتماعی-فرهنگی بر بروز آسیب‌های اجتماعی برآمد و بر نقش حمایتی خانواده، گروه دوستان، شبکه همتایان، گروه‌های اجتماعی و سازمان‌های مردم‌نهاد در پیش‌گیری از مصرف مواد اعتیادآور تأکید دارد (Zaidi, 2020, p. 917-920). از این منظر، پیش‌گیری اجتماعی، اتخاذ تدابیر و روش‌های آموزشی، اجتماعی، فرهنگی، نهادها و سازمان‌های مردم‌نهاد در زمینه سالم‌سازی محیط

1. Visalakshi, S. and et al.

2. Sanadgol, A. et al.

3. Khodayari and et al.

اجتماعی برای حذف یا کاهش عوامل اجتماعی وقوع اعتیاد است. در جامعه ایران از سال ۱۳۷۵، رویکرد پیش‌گیری اجتماعی از دل سایر مداخلات متولد شد و از آن پس نقش سمن‌ها در پیش‌گیری از اعتیاد برجسته شد (آهنگ و دیگران، ۱۳۹۹: ۱۱۵). اما از آنجاکه سمن‌ها همواره به‌عنوان یک وسیله جانبی برای دولت در مواجهه با آسیب‌های اجتماعی دیده شده‌اند؛ از این‌رو، نقش‌آفرینی سمن‌ها تنها در سطح ارائه خدمات باقیمانده و مجال تأثیرگذاری در عرصه سیاست‌گذاری اجتماعی را پیدا نکرده‌اند.

۲-۲. مشارکت اجتماعی سمن‌ها

سازمان‌های مردم‌نهاد به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان جامعه مدنی، سازمان‌هایی هستند که مشارکت عمومی و اجتماعی از طریق آن‌ها صورت می‌گیرد. مشارکت اجتماعی قبل از این‌که کرد عینی پیدا کند، پدیده‌ای ذهنی است که باید آن را در افکار، عقاید، رفتار و در فرهنگ مردم جست‌وجو کرد. مشارکت اجتماعی، شرکت داوطلبانه، ارادی و آگاهانه است که برآیند آن توسعه و بهتر شدن زندگی اجتماعی است (تقی‌پور و دیگران، ۱۴۰۲: ۲۵۷). منظور از مشارکت اجتماعی در این پژوهش، مشارکت داوطلبانه و آگاهانه سمن‌ها در پیش‌گیری اجتماعی از مصرف مواد اعتیادآور است.

۳-۲. سیاست‌گذاری اجتماعی

سیاست‌گذاری اجتماعی به مجموعه دستورالعمل‌ها و اقدام‌هایی اطلاق می‌شود که به‌منظور مقابله با مصائب و آسیب‌های اجتماعی تدوین می‌شود. هدف سیاست‌گذاری اجتماعی حمایت از شهروندان در برابر انواع مخاطرات و فراهم نمودن برابری و موازنه میان گروه‌های مختلف اجتماعی و رعایت شرایط رفاه حداکثری همه اقشار جامعه است. از منظری دیگر، سیاست‌گذاری اجتماعی مداخله آگاهانه دولت در راستای توزیع مجدد منابع در میان افراد جامعه تعریف شده است که در حمایت از مردم محروم تأمین عدالت اجتماعی متجلی می‌شود (ضرغام افشار و دیگران، ۱۴۰۲: ۱۲۲۶). انتظار بر آن است که سازمان‌های مردم‌نهاد به‌عنوان پل ارتباطی میان دولت و اقشار محروم جامعه در تدوین، طراحی و اجرای سیاست‌گذاری‌های اجتماعی حضور و نقش فعال داشته باشند.

۴-۲. نظریه حوزه عمومی، زیست‌جهان و سامانه

به لحاظ نظری، وضعیت آشفته رابطه اجتماعی، فرهنگی و سیاسی نهادهای دولت با سازمان‌های مردم‌نهاد به عنوان ارکان اصلی جامعه مدنی در ایران را می‌تواند با اتکا بر نظریه حوزه عمومی و نظریه زیست‌جهان و سامانه هابرماس توضیح داد.

حوزه عمومی در نظر هابرماس، عرصه‌ای اجتماعی است که در آن افراد، گروه‌های شغلی، مذهبی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، وسایل ارتباط جمعی و در اینجا سازمان‌های مردم‌نهاد از طریق مفاهمه، ارتباط و استدلال مبتنی بر تعقل، به موضع‌گیری‌ها و جهت‌گیری‌های هنجاری مشغول‌اند به نحوی که می‌توانند بر فرایند اعمال قدرت دولت، تأثیراتی آگاهی‌دهنده و عقلانی‌ساز باقی بگذارند. به عبارت بهتر، افراد و گروه‌ها و نهادهای مردمی در حوزه عمومی (عرصه اجتماعی) از طریق مفاهمه و استدلال و در شرایطی عاری از هرگونه فشار، اضطراب و بر مبنای آزادی و آگاهی تعاملی و در شرایط برابر برای تمام طرف‌های مشارکت‌کننده در حوزه عمومی، به تولید مجموعه‌ای از رفتارها، مواضع و جهت‌گیری‌های ارزشی و هنجاری می‌پردازند که در نهایت به صورت ابزاری مؤثر برای تأثیرگذاران بر رفتار و عملکرد دولت به‌ویژه در عقلانی ساختن قدرت دولت عمل می‌کنند (هابرماس، ۱۳۹۹: ۲۱۰). از همین رو، مهم‌ترین شاخص حوزه عمومی رهایی از حوزه اقتدار دولت و یا عوامل زیرساختی تأثیرگذار بر آن است. از این قرار، حوزه عمومی، حوزه‌ای مستقل، سازمان‌یافته و متکی به منافع درونی است که در عین تنظیم رفتار شهروندان و محدود ساختن مداخلات دولت، میانجی مناسبات دولت و اتباعشان نیز هست. در این معنا، دولت و حوزه عمومی نه تنها برهم منطبق نیستند بلکه در مواردی همچون دشمن با یکدیگر مواجه می‌شوند (بوستانی و فولادی، ۱۳۹۵: ۲۷). از نظر هابرماس، حوزه عمومی محل برخورد اندیشه‌ها و اذهان گوناگون و فضای طرح آزاد مسائل اجتماعی و استدلال و تعقل درباره آن‌ها است که نهایتاً اراده عمومی در مورد مسائل اجتماعی را شکل می‌دهند. در حوزه عمومی، هیچ حد و حدودی بر فعالیت‌های آن وضع نمی‌شود، چراکه این حوزه، حوزه عقلانی، حقیقت‌یاب و حقیقت‌ساز جامعه است. این حوزه، عرصه فکر، گفت‌وگو، استدلال و زبان است. شرایط مکالمه باز و آزاد در حوزه عمومی متضمن این اصل است که هیچ فرد یا گروهی نمی‌تواند در خارج از این حوزه به صورت قانع‌کننده‌ای مدعی شناخت بهتر خیر و صلاح جامعه باشد. به تعبیر باختین فیلسوف روسی، در حوزه عمومی صداهاى مختلف بدون سلطه یکی بر دیگری شنیده می‌شود و «من» در مرتبه

بالاتری از «دیگری» قرار نگرفته و هیچ گروه یا نهادی را امتیازی نسبت به دیگری در این فضا نیست (نجب‌زاده، ۱۳۹۳: ۹۴).

هابرماس بر این عقیده بود که حوزه‌های عمومی در فضاهایی شکل می‌گیرد که در آن تعقل و گفت‌وگو درباره مسائل عمومی مجال بروز پیدا می‌کنند. برپایه این گزاره نظری، گسترش حوزه عمومی درواقع تابع پیدایش امکان گفت‌وگو و تعقل آزاد و مبتنی بر احترام است. در چنین فضای مساعدی است که افراد، گروه‌ها و نهادهای مردمی در کنار هم گردآمده و با تشکیل یک اجتماع، عرصه فعالیت‌های عمومی خود را گسترش داده و درصدد برمی‌آیند تا منافع و علائق عمومی را با جدیت و کارایی بیشتری دنبال نمایند (بوستانی و فولادی، ۱۳۹۵: ۲۶). گسترش ارتباط اما مستلزم ابزارها و امکانات خاصی است که گفت‌وگو و رویارویی مستقیم شهروندان، ابزار ارتباطی در عرصه سطوح خرد است. در این سطح انواع دیگری از شیوه‌های گرهمایی شهروندان در کنار یکدیگر ذکر می‌شود که مجامع، انجمن‌های عمومی و در اینجا سازمان‌های مردم‌نهاد از آن جمله‌اند. با اتکا بر نظریه حوزه عمومی هابرماس، می‌گدال بیان می‌کند که مجموعه‌ای از معانی، پیکربندی‌های نمادین، اسطوره‌ها، ایدئولوژی و نظام اعتقادی و نیز پاداش‌ها و مجازات از سوی نهادها و سازمان‌های مختلف دولت، جهت اعمال کنترل و تعیین قواعد رفتاری گروه‌ها و نهادهای مردمی در فضای عمومی به کار برده می‌شوند و به واسطه آن‌ها، دامنه آزادی عمل گروه‌ها و نهادهای مردمی محدود می‌شود (نجف‌زاده، ۱۳۹۳: ۹۷). یکی از مهم‌ترین عواملی که در تضعیف حوزه عمومی در ایران نقش ایفا می‌کند، ساخت اجتماعی-فرهنگی است که کارکرد نهادها و سازمان‌های مردمی را با مشکل مواجه کرده است. برای مثال، کارکرد اصلی سازمان‌های مردم‌نهاد در حوزه مسائل اجتماعی-فرهنگی در قالب انتقاد از برنامه‌ها، طرح‌ها و سیاست‌گذاری‌های اجتماعی-فرهنگی به حوزه سیاست نیز کشیده می‌شود. سپس با جایگزین شدن مصلحت‌اندیشی‌ها و منازعات به‌جای گفت‌وگوهای آزاد میان نظام سیاسی با گروه‌ها و نهادهای مردمی، هسته‌های نحیف حوزه عمومی در چنین ساخت اجتماعی-فرهنگی نیز خشکیده می‌شود. مناسبات اجتماعی-فرهنگی در جامعه فعلی ایران، مناسبات میان گروه‌ها و محافل مذهبی و نهادها و سازمان‌های نظام سیاسی است که در عین رقابت با یکدیگر برای نفوذ و تأثیرگذاری بر سیاست‌گذاری‌ها، در برخی شرایط و به‌منظور حفظ منافع، با یکدیگر به همکاری می‌پردازند و درعین‌حال، تلاش وافری برای تغییر کارکرد گروه‌ها و نهادهای مردمی در راستای اهداف و مقاصدشان از خود بروز می‌دهند. به این ترتیب، حوزه عمومی سیاسی نیز نه تنها حداقل استقلال نهادهای

مردمی را سلب کرده‌اند بلکه به تدریج حوزه عمومی را زیر سیطره گروه‌های سیاسی- عقیدتی حامی نظام سیاسی درآورده و یا با انوعی از حوزه عمومی چون حوزه فرهنگ اسلامی جایگزین کرده‌اند.

افزون بر ساختار اجتماعی- فرهنگی، یکی دیگر از چالش‌های حوزه عمومی و در اینجا نهادها و سازمان‌های مردمی در جامعه کنونی ایران، مسئله تضعیف حوزه عمومی با مکانیسم‌های قضایی‌سازی و امنیتی‌سازی زیست‌جهان است. قضایی‌سازی و امنیتی‌سازی، زمینه‌های ورود سامانه یا نهادهای دولت به حوزه عمومی یا زیست‌جهان جامعه ایران را فراهم آورده و در این حالت، زیست‌جهان به جای آن که هنجارهای حقوقی مورد مفاهمه را به سامانه یا دولت تحمیل نماید، فرایند معکوس به خود گرفته و این نهادهای دولت هستند که به تنظیم قانونی مسائل مربوط به زیست‌جهان می‌پردازد (مشهدی و همکاران، ۱۴۰۲: ۴۶). از این رو، در نتیجه قضایی‌سازی و امنیتی‌سازی زیست‌جهان، دولت‌ها با افزودن قوانین و قواعد رسمی در این بستر به بهانه تضمین حقوق مردم، تضمین رفاه و برابری، آزادی افراد و نهادهای مردمی را محدود و در معرض خطر قرار داده‌اند.

تضعیف حوزه عمومی و به تبع آن سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران به علت دخالت نهادهای دولت در امور خصوصی افراد، گروه‌ها و نهادهای مردمی و حل و جذب شدن آن‌ها در درون دولت صورت گرفته است. گروه‌ها و نهادهای مردمی در جامعه ایرانی برای تأثیرگذاری در جامعه نیازمند ابزارهای کارآمدی همچون رادیو، برنامه‌های تلویزیونی، مجلات، روزنامه‌ها، هفته‌نامه‌ها و ماهنامه‌ها هستند تا مسائل اجتماعی، انتقادات اجتماعی و سیاست‌های ناکارآمد نظام سیاسی در مواجهه با آن‌ها را در راستای چاره‌جویی، حل مسائل و آگاهی شهروندان، در کل جامعه تسری دهند. در حالی که، در جامعه کنونی ایران، رسانه‌های ارتباط به مثابه بستری برای نقد اجتماعی سیاست‌گذاری‌های اجتماعی غایب یا در سیطره نظام عقیدتی- سیاسی قرار دارند. در نهایت می‌توان این نتیجه‌گیری را ارائه کرد که ساخت اجتماعی- فرهنگی جامعه کنونی ایران نقد سیاست‌گذاری‌های در حوزه‌های مختلف از جمله حوزه آسیب‌ها اجتماعی را بر تعهد نهادهای مذهبی گذاشته و از این رو، بسیاری از تحولات در حوزه‌های اجتماعی رنگ و بوی مذهبی به خود گرفته‌اند و به این ترتیب، نقد قدرت و سیاست‌گذاری‌های نظام سیاسی در حوزه آسیب‌های اجتماعی به مثابه کارکرد اصلی نهادهای مردمی، کم‌تر مجال ظهور می‌یابد.

۳. روش‌شناسی پژوهش

روش این پژوهش از نوع کیفی است، ابزار گردآوری داده‌ها، علاوه بر مصاحبه نیمه‌ساختاریافته، مشاهده مشارکتی و مستقیم پژوهشگر در میدان پژوهش نیز افزوده شده است. جامعه مورد مطالعه ۲۹ مؤسسه، خیریه، انجمن، کانون، بنیاد، جمعیت و مجمع استان اصفهان فعال در حوزه آسیب‌های اجتماعی است که در زمینه پیش‌گیری از مصرف مواد اعتیادآور فعالیتی نداشتند. با روش نمونه‌گیری نظری و هدفمند و انجام مصاحبه با تعداد ۲۰ نفر از مؤسسان، کارشناسان و فعالان، اشباع نظری حاصل شد. برای تحلیل داده‌ها، از روش تحلیل تماتیک «بروان و کلارک»^۱ (۲۰۰۶) استفاده و در شش گام به پیش رفته است. در گام اول، رونوشت متن مصاحبه‌ها به دقت واری شده است، در گام دوم و با انجام کدگذاری، ۷۰ تم اولیه شناسایی شده است. در گام سوم، تم‌های اولیه در ذیل ۱۴ تم فرعی دسته‌بندی شده‌اند. در گام چهارم و پس از بررسی و اصلاح تم‌های فرعی، با تجميع تم‌های فرعی در گستره‌های معنایی وسیع‌تر، ۲ تم فراگیر با عنوان‌های «چالش‌های سمن‌ها» و «راهبردهای سیاست‌گذاری» به دست آمده و به کمک بخش‌هایی از اظهارنظر مشارکت‌کنندگان به انتزاع کشیده شده‌اند. در گام پنجم، تم‌های اصلی پیرامونتم فراگیر «چالش‌های سازمان‌های مردم‌نهاد و راهبردهای سیاست‌گذاری جلب مشارکت سمن‌ها» یکپارچه شدند و در نهایت، در گام ششم تحلیل نهایی ارائه شده است. برای تأمین اعتبار و احراز صحت داده‌ها از چهار ملاک «باورپذیری»^۲، «اطمینان‌پذیری»^۳، «تصدیق‌پذیری»^۴ و «انتقال‌پذیری»^۵ (Cypress, 2017, p 225) استفاده شده است. در برآوردن معیار باورپذیری، پژوهشگر براساس مشاهدات می‌دانی و گفت‌وگوها و نشست‌های متعددی با افراد صاحب‌نظر و اساتید دانشگاه و با ارزیابی نظرات و داوری‌های ارائه شده، تصمیم به بررسی علمی چالش‌های سازمان‌های مردم‌نهاد و راهبردهای سیاست‌گذاری جلب مشارکت آنان در پیش‌گیری اجتماعی از مصرف مواد اعتیادآور گرفته است. اطمینان‌پذیری، با کنترل دقیق ثبت و ضبط داده‌های مورد نیاز پژوهش، بازسازی داده‌ها و نتایج ترکیب براساس ساختار تدوین شده و تم‌های به‌کارگرفته شده، یادداشت‌های روش‌شناختی و برآورده شدن انتظارات مشارکت‌کنندگان در پژوهش، حاصل شده است. برای برآوردن

1. Brown and Clark.
2. Credibility
3. Dependability
4. Confirmability
5. Transitivity

تصدیق‌پذیری، گزارش‌ها، دست‌نوشته‌ها و داده‌ها به محقق مستقلی داده شد و مشابهت فرایند کدگذاری حاصل شده است. ضمن آن‌که کدگذاری به‌گونه‌ای نظام‌مند مستند شده است تا برای سایر پژوهش‌گران نیز با وضوح و سهولت قابل استفاده باشد. جهت افزایش انتقال‌پذیری نتایج، فرایند پژوهش و اعمال و اقدامات انجام شده در مسیر مطالعه به‌صورت دقیق و هدفمند توصیف شده‌اند به‌نحوی که امکان پیگیری مسیر تحقیق و خصوصیات جامعه مورد مطالعه برای سایر پژوهشگران فراهم است. علاوه بر این، با اتخاذ راهبرد ممیزی به‌عنوان مکمل قابلیت اطمینان، به‌منظور ایجاد یافته‌ها و نتایج مطمئن و معتبر از حساسیت پژوهشگر، انسجام روش‌شناسی، کفایت نمونه‌گیری، جمع‌آوری و تحلیل هم‌زمان داده‌ها، توسعه تفکر تئوریک در تمامی مراحل تحقیق استفاده شده است.

۴. یافته‌های پژوهش

۴-۱. ویژگی‌های فردی و جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان

از ۲۰ نفر مشارکت‌کننده در پژوهش حاضر، ۸ نفر مؤسس، ۷ نفر کارشناس و ۵ نفر فعال در سمن‌ها بودند. ۳۰ درصد از آن‌ها زن و ۷۰ درصد مرد بودند. بیشینه سنی ۶۵ سال و کمینه سنی ۳۵ سال بود. بیشینه سابقه فعالیت ۲۹ سال و کمینه فعالیت ۵ سال بود. به‌لحاظ سطح تحصیلات؛ ۱۰ درصد دیپلم، ۲۰ درصد کاردانی، ۴۵ درصد کارشناسی، ۱۵ درصد کارشناسی ارشد و ۱۰ درصد نیز دارای مدرک دکترا بودند.

جدول ۱: ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان در مصاحبه‌ها

ردیف	سن	جنسیت	سطح تحصیلات	رشته تحصیلی	سابقه فعالیت
فعال شماره ۱	۶۰	مرد	دکترا	علوم اجتماعی	۲۹ سال
فعال شماره ۲	۴۴	مرد	کارشناسی	جامعه‌شناسی	۱۰ سال
فعال شماره ۳	۵۶	مرد	کاردانی	دستکاری قضائی	۲۱ سال
فعال شماره ۴	۳۸	زن	کارشناسی ارشد	روان‌شناسی	۵ سال
فعال شماره ۵	۴۷	مرد	کارشناسی	حقوق	۹ سال
فعال شماره ۶	۵۲	مرد	دیپلم	تجربی	۱۸ سال
فعال شماره ۷	۳۵	زن	کارشناسی	مدیریت بازرگانی	۴ سال
فعال شماره ۸	۴۵	مرد	کارشناسی ارشد	مدیریت دولتی	۶ سال
فعال شماره ۹	۵۳	مرد	دکترا	علوم تربیتی	۱۶ سال

ردیف	سن	جنسیت	سطح تحصیلات	رشته تحصیلی	سابقه فعالیت
فعال شماره ۱۰	۳۷	زن	کارشناسی	ادبیات	۵ سال
فعال شماره ۱۱	۵۱	مرد	دیپلم	انسانی	۱۳ سال
فعال شماره ۱۲	۴۶	مرد	کارشناسی	مدیریت صنعتی	۷ سال
فعال شماره ۱۳	۳۹	زن	کارشناسی	حقوق	۵ سال
فعال شماره ۱۴	۴۶	مرد	کاردانی	نرم‌افزار کامپیوتر	۶ سال
فعال شماره ۱۵	۴۹	مرد	کاردانی	حسابداری	۷ سال
فعال شماره ۱۶	۳۶	زن	کارشناسی	جامعه‌شناسی	۶ سال
فعال شماره ۱۷	۳۹	مرد	کارشناسی ارشد	علوم سیاسی	۶ سال
فعال شماره ۱۸	۵۲	مرد	کارشناسی	روان‌شناسی	۱۴ سال
فعال شماره ۱۹	۵۵	مرد	کاردانی	حسابداری	۱۵ سال
فعال شماره ۲۰	۳۵	زن	کارشناسی	حسابداری	۵ سال

۴-۲. پاسخ به سؤال اول؛ چالش‌های سازمان‌های مردم‌نهاد

بخشی از یافته‌های تفسیری حاصل از بررسی میکروسکوپی سطر به سطر رونوشت متن مصاحبه‌ها و با انجام کدگذاری منجر به شناسایی ۴۰ تم اولیه شد. با دسته‌بندی موضوعی تم‌های اولیه، ۸ تم یا مضامین فرعی استخراج و پیرامون مضمون اصلی یا تم فراگیر «چالش‌های سمن‌ها برای مشارکت در پیش‌گیری اجتماعی از مصرف مواد اعتیادآور» یکپارچه شده و به کمک بخش‌هایی از اظهارنظر مصاحبه‌شوندگان تحلیل و به انتزاع کشیده شده‌اند.

جدول ۲: کدگذاری و استخراج چالش‌های سازمان‌های مردم‌نهاد

مضمون اصلی	مضامین فرعی	تم‌های اولیه
چالش‌های سازمان‌های مردم‌نهاد برای مشارکت در پیش‌گیری اجتماعی از مصرف مواد اعتیادآور	ناهماهنگی نهادها و دستگاه‌های متولی امور سمن‌ها	۴۰ تم اولیه
	تلقی سیاسی از فعالیت سمن‌ها و دخالت در امور آن‌ها	
	تهدیدانگاری سمن‌ها توسط نهادها و دستگاه‌های دولت	
	تضاد منافع سمن‌ها با برخی گروه‌ها و نهادها	
	اتهام‌زنی انتظامی-امنیتی به سمن‌ها	
	ممانعت از حضور در عرصه سیاست‌گذاری	
	ممانعت از شبکه‌سازی سمن‌ها	
	نظارت و کنترل سخت‌گیرانه انتظامی-امنیتی	

۴-۲-۱. ناهماهنگی نهادها و دستگاه‌های متولی امور سمن‌ها

یکی از چالش‌هایی که سمن‌ها برای فعالیت در زمینه پیش‌گیری از مصرف مواد اعتیادآور با آن مواجه هستند، فقدان رویکرد منسجم و یکدست دستگاه‌ها و نهادهای دولت به سمن‌ها است. این ناهماهنگی‌ها به شکلی است که سمن‌ها نمی‌دانند باید با چه روش و رویکردی با هر یک از نهادهای دولت مواجه شوند. در این رابطه کارشناس سمن شماره (۱۲)، معتقد است:

ناهماهنگی و موازی‌کاری دستگاه‌ها و نهادهای دولت در ارتباط با مؤسسه‌ای که قصد دارد در زمینه پیش‌گیری از اعتیاد کار کند از یک طرف باعث بروز چالش می‌ون نهادهای دولتی و از طرف دیگر باعث سردرگمی مؤسسه‌ها می‌شود این در حالی هست که نهادهای مردمی باید بدون چه نهاد یا دستگاه مشخصی متولی امور سمن‌ها هستند. دولت بخشی از ناهماهنگی در مناسبات میان دستگاه‌ها و نهادهای دولت و سمن‌ها را به عدم انسجام، یکدست نبودن یا فقدان شبکه‌ای از سمن‌ها نسبت می‌دهند که بتوان در قبال آن‌ها رویکرد واحدی را اتخاذ کرد. در عوض مؤسس سمن شماره ۱ معتقد است:

نهادهای انتظامی-امنیتی با ملاحظات مختص به خودشون و اعمال محدودیت با یکپارچگی و شبکه‌ای شدن مؤسسات مردمی به‌ویژه تو زمینه پیش‌گیری از اعتیاد موافق نیستن. دولت با متشکل شدن و قدرتمند شدن مؤسسات و نهادهای مردمی مخالفه شاید دلیلش این باشه که در این‌صورت باید به مطالبات گسترده این شبکه‌ها پاسخ‌گو باشن.

۴-۲-۲. برداشت سیاسی از فعالیت سمن‌ها و دخالت در امور آن‌ها

سیاسی تلقی شدن فعالیت سمن‌ها و برداشت حزبی از اقدامات آن‌ها از سوی دولت‌ها، منتهی به کنترل و نظارت نهادهای دولت بر آن‌ها می‌شود. علاوه بر این، فعالیت سمن‌ها در زمینه پیش‌گیری از اعتیاد بیشتر وابسته به تلقی نهادهای دولت از این سمن‌ها است؛ از این‌رو، در یک دولت سمن‌ها پدیده‌ای غربی تلقی می‌شوند و در نتیجه سطح تعامل با آن‌ها کاهش می‌یابد و در دولتی دیگر این نگرش در سطح حداقلی است و سمن‌ها آزادی بیشتری در حوزه فعالیت خود دارند. در این خصوص مؤسس سمن شماره (۳)، بیان می‌کند که:

برخی نهادهای دولت، فعالیت مؤسسات در حوزه آسیب‌های اجتماعی را فعالیت سیاسی تلقی می‌کنند برا همین معتقدند که مؤسسات و نهادهای مردمی به‌ویژه تو حوزه پیش‌گیری از اعتیاد باید دائماً زیر ذربین باشن.

تلقی سیاسی از فعالیت سمن‌ها در فرایند ثبت و تأسیس، صدور مجوز و حمایت مادی و معنوی از سمن‌ها تأثیرگذار هستند. علاوه بر این، این تلقی سبب می‌شود گروه‌ها و گرایش‌های سیاسی در عرصه سیاست‌ورزی به این سازمان‌ها به‌عنوان یار کمکی بنگرند. پیامد این نگرش، خارج شدن نظارت و کنترل نهادهای دولتی از عرصه نظارت و کنترل منطقی است. مؤسس سمن شماره (۸) می‌گوید:

من خودم تجربه کردم که گرفتن مجوز برا مؤسسه‌ای که می‌خواد تو حوزه پیش‌گیری از اعتیاد کار کنه به‌مراتب سخت‌تر از مؤسسه‌ای هست که می‌خواد تو حوزه بیماری‌های خاص کار کنه. همیشه تو حوزه آسیب‌های اجتماعی و اعتیاد فعالیت داشته باشی و حاشیه امن داشته باشی بالاخره یه جایی دست و پای شما رو می‌بندن.

در ایران دخالت‌های سیاسی در فعالیت سمن‌ها بر برداشت‌های ایدئولوژیک استوار است. نهادهای دولت با این مدعا که سمن‌ها مروج سکولاریسم، فمینیسم، عرفان‌های غیردینی و نظایر آن هستند؛ فعالیت سمن‌ها را به‌عنوان تهدیدی علیه امنیت ملی تلقی می‌کنند (مجیدی و حمیصی، ۱۳۹۲: ۵۳) و از این‌رو، خود را متعهد به دخالت در فعالیت‌های سمن‌ها می‌دانند.

انتشار هرگونه آمار و ارقام در زمینه آسیب‌های اجتماعی و مصرف مواد اعتیادآور، تعداد مصرف‌کننده و نظیر این‌ها بدون کسب اجازه از نهادهای امنیتی-انتظامی موجب لغو مجوز فعالیت میشه و این موضوع مرتباً توسط این نهادها نظارت و کنترل میشه (فعال سمن شماره ۱۸).

۴-۲-۳. تهدیدانگاری سمن‌ها توسط نهادهای دولت

آسیب‌شناسی سازمان‌های مردم‌نهاد در ایران نشان داده است که سمن‌ها به طرق مختلف توسط نهادها و دستگاه دولت به مواردی همچون انتقال خواسته‌ها، مطالبات و اطلاعات به سازمان‌های بین‌المللی و سرویس‌های اطلاعاتی بیگانه متهم شده‌اند. کارشناس سمن شماره (۱۴)، بیان می‌کند که:

برخی نهادهای انتظامی-امنیتی به این خاطر که مؤسسات مردمی داده‌ها و اطلاعاتی که از نظر اون‌ها محرمانه تلقی میشه رو در قالب گزارش عملکرد در اختیار جامعه یا سایر گروه‌ها قرار می‌دند؛ تهدیدی برای خودشان تلقی می‌کنن و به‌شدت با اون مخالف هستن.

تهدیدانگاری سمن‌ها توسط برخی از نهادهای دولت موجب انفعال این دسته از سمن‌ها در حوزه‌های متعدد از جمله پیش‌گیری از اعتیاد است. در این رابطه مؤسس سمن شماره (۴)، معتقد است:

نحوه رفتار نامناسب بعضی نهادهای دولتی، شرایط رو برا فعالیت مؤسسات و نهادهای مردمی برا فعالیت در زمینه پیش‌گیری از اعتیاد سخت کرده، پیش‌گیری از اعتیاد کار بسیار حساسیه وقتی که نهادهای دولتی اعتمادی به مؤسسات و نهادهای مردمی نداشته باشن فعالیت تو این حوزه بسیار سخت میشه.

۴-۲-۴. تضاد منافع سمن‌ها با برخی گروه‌ها و نهادها

تلقی برخی افراد، گروه‌ها و نهادها از سمن‌ها به‌مثابه یک نهاد دولتی با محدوده وظایف تعریف شده و ملزم به پاسخ‌گویی است. این تلقی از یک‌سو ناشی از عدم شناخت ماهیت سمن‌ها و از سوی دیگر ناشی از توقعات نابه‌جا از وظایف این سمن‌ها است. علاوه بر این، پیش‌فرض انتفاعی بودن عملکرد سمن‌ها، به انواعی از تضاد منافع دامن می‌زند.

برخی نهادهای دولتی توقعات بی‌جایی از مؤسسات و نهادهای مردمی دارند و عملکرد داوطلبانه کارکنان این مؤسسات رو در حکم وظیفه تلقی می‌کنن و توقع دارن مؤسسات پاسخگوی تمام مسائل حوزه پیش‌گیری از اعتیاد باشن. درحالی‌که، خود این نهادها از پس وظایف خودشون بر نمی‌یان، نهادهای مردمی هم نه از توان مالی و نه از قدرت اجرایی برخوردار هستن (کارشناس سمن شماره ۱۵).

به‌طور کلی، رابطه سمن‌ها با افراد، گروه‌ها و نهادهای دولتی به‌جای یک حالت متعادل ممکن است به حالتی خنثی یا متخاصم گرایش پیدا کند. دلیل این امر به‌زعم فعالان حوزه پیش‌گیری از اعتیاد آن است که:

وقتی افراد، گروه‌ها و نهادهای مختلف جامعه برای پیش‌گیری اجتماعی از مصرف مواد اعتیادآور در بدنه مؤسسات و نهادهای مردمی مشارکت نداشته باشند تو این حالت، بعضی لایه‌ها یا نهادهای دولتی و حتی مردمی سمن‌ها رو «خودی» تلقی نمی‌کنن و در مقابل عملکرد سمن‌ها موضع مخالف می‌گیرن (مؤسس سمن شماره ۶).

۴-۲-۵. اتهام‌زنی انتظامی-امنیتی به سمن‌ها

یکی از رایج‌ترین اتهاماتی که به سمن‌های فعال در حوزه آسیب‌های اجتماعی وارد می‌شود، سیاست‌زدگی و انتقال خواسته‌ها، مطالبات و اطلاعات به سازمان‌های بین‌المللی و سرویس‌های اطلاعاتی بیگانه است. این درحالی است که سمن‌ها در عدم امکان جذب منابع مالی از نهادهای دولت، به‌ناچار با ارائه گزارش عملکرد تلاش می‌کنند تا هزینه‌های مالی خود را به کمک سازمان‌های بین‌المللی تأمین کنند. سازمان‌های بین‌المللی حامی نهادهای مردمی با دریافت و ارزیابی گزارشات عملکرد این نهادها، بخشی از هزینه‌های مالی مؤسسات مردمی فعال در حوزه آسیب‌های اجتماعی رو تأمین می‌کنن. این گزارش‌ها به‌هیچ وجه جنبه سیاسی ندارند و روندی است که در همه کشورها معموله اما اینجا از این گزارش‌ها برداشت‌های سیاسی و امنیتی میشه (کارشناس سمن شماره ۱۳).

بعضی نهادهای انتظامی-امنیتی معتقدند که سمن‌ها علاوه بر انتقال اطلاعات به خارج از کشور، خواسته‌ها و ارزش‌های همان سازمان‌های بین‌المللی و سرویس‌های اطلاعاتی بیگانه را در کشور دنبال می‌کنند. به عبارت دیگر، سمن‌ها براساس سیاست‌گذاری آن‌ها فعالیت‌های خود را پیش می‌برند که این مسئله باعث نقض حاکمیت و امنیت ملی می‌شود. در این رابطه، فعال شماره (۱۷)، بیان می‌کند که:

بعضی نهادهای انتظامی-امنیتی انتشار هرگونه داده و اطلاعات، آمار و گزارش به نهادها و سازمان‌های بین‌المللی فعال در زمینه حقوق بشر رو اقدام علیه نظم و امنیت ملی تلقی می‌کنن و معتقدن این سازمان با این گزارش‌ها اقدام به سیاه‌نمایی علیه جامعه و دولت ایران می‌کنن. بنابراین، نباید هیچ‌گونه اطلاعات یا گزارشی برای آن‌ها ارسال شود.

۴-۲-۶. ممانعت از حضور سمن‌ها در عرصه سیاست‌گذاری اجتماعی

به‌منظور فعالیت‌های پیش‌گیرانه در حوزه اعتیاد، بخشی از فعالیت سمن‌ها باید در حوزه سیاست‌گذاری‌های اجتماعی-حقوقی انجام پذیرد. اقدام پیش‌گیرانه در حوزه اعتیاد نیازمند حمایت‌های حقوقی و قانون‌گذاری هدفمند است. انتظار بر آن است که سمن‌های حوزه پیش‌گیری از اعتیاد در تعامل همگرا با دولت بتوانند در دو زمینه تدوین قوانین و مقررات مربوط به اقدامات پیش‌گیرانه و سیاست‌گذاری کلان در این حوزه کمک نمایند. مؤسس سمن شماره (۲)، معتقد است:

دولت باید برا تدوین قوانین و مقررات در حوزه پیش‌گیری از اعتیاد مؤسسان و کارشناسان نهادهای مردمی رو دعوت کنه. صدای اون‌ها رو بشنوه و با مسائل و مشکلات اون‌ها آشنا باشه به نظرم هرگونه لایحه نویسی یا سیاست‌گذاری بدون حضور نهادها و مؤسسات مردمی به‌ویژه تو حوزه آسیب‌های اجتماعی و پیش‌گیری از اعتیاد رنگ واقعیت به خودش نمی‌گیره.

وابسته بودن حضور سمن‌ها در عرصه سیاست‌گذاری اجتماعی-فرهنگی به نگرش و رویکرد دولت‌ها، سبب شده است تا تغییر دولت‌ها، سیاست آنان درخصوص پذیرش نقش سیاست‌گذاری اجتماعی سمن‌های فعال در حوزه آسیب‌های اجتماعی را دستخوش تغییر نماید. در این رابطه مؤسس سمن شماره (۱)، می‌گوید:

حضور فعالان نهادها و مؤسسات مردمی در لایحه‌نویسی و قوانین و مقررات بستگی زیادی به نگرش و رویکرد دولت‌ها به این نهادها و مؤسسات داره در برخی دولت‌ها از ما به‌عنوان مشاور سیاست‌گذاری‌های حوزه آسیب‌های اجتماعی دعوت می‌شد، پروژه‌های مشاوره برای ما تعریف می‌کردند در برخی دولت‌ها هم دعوتی از ما نمی‌شد و ما رو به حال خودمون رها می‌کردن.

۴-۲-۷. ممانعت از شبکه‌سازی سمن‌ها

شبکه‌سازی به‌منظور بهره‌مندی از ظرفیت‌های مشترک می‌تواند به هم‌افزایی تجارب، و بهبود عملکرد سمن‌ها منجر شود. به همین دلیل، شبکه‌سازی ضعیف سمن‌ها می‌تواند یکی از چالش‌ها در عدم موفقیت آنان در حوزه پیش‌گیری از اعتیاد باشد. در این زمینه مؤسس سمن شماره (۵)، می‌گوید:

تا الان چندین مرتبه با تعدادی از نهادها و مؤسسات مردمی و بعضی نهادهای دولت متولی پیش‌گیری از اعتیاد برای تعامل مشترک برنامه تنظیم کردیم که بشه یه برنامه هدفمند تو زمینه پیش‌گیری تعریف کنیم، اما هر دفعه به یه دلیلی این جلسات

برگزار نشده و انگار اصلاً اراده‌ای برای همکاری مشترک وجود ندارد و هرکسی دنبال کار خودش.

درخصوص رابطه سمن‌ها با یکدیگر و شبکه‌سازی می‌توان گفت که نوعی نگاه امنیتی، امکان همکاری و تشکیل شبکه بین سمن‌های فعال در زمینه پیش‌گیری از اعتیاد را با مشکل مواجه کرده است. هرچند برخی فعالان از تعامل و ارتباط اندک با سایر سمن‌ها سخن به میان می‌آورند؛ اما تقریباً همه آن‌ها با سایر سمن‌های حوزه پیش‌گیری از اعتیاد ارتباط و همکاری نداشته‌اند.

عدم اجماع نهادها و مؤسسات مردمی در اهداف و راهبردهای مشترک از عوامل عدم شبکه‌سازی این مؤسسات با یکدیگر است. همچنین، نبود فرهنگ مشترک، میل به کار فردی و بی‌اعتمادی به سایر نهادهای مردمی از عواملی است که تعامل و شبکه‌سازی میان نهادها و مؤسسات مردمی با یکدیگر رو با مشکل مواجه کرده (مؤسس سمن شماره ۷).

۴-۲-۸. نظارت و کنترل سخت‌گیرانه انتظامی-امنیتی

سمن‌ها نه تنها مخالفتی با اعمال نظارت و کنترل بر عملکرد خود ندارند بلکه بر نظارت تخصصی دولت هم بر کیفیت فعالیت‌ها و هم بر مسائل مالی تأکید دارند؛ اما انتقاد سمن‌ها بر آن است که این نظارت و کنترل نمی‌بایست سلیقه‌ای باشد بلکه باید تابع سازوکار مشخص، شفاف و تعریف شده باشد.

نبود سازوکارهای نظارت و کنترل شفاف و مشخص و عدم تعریف صحیح نظارت و کنترل، یکی از مسائلی است که موجب شده نهادهای انتظامی-امنیتی برداشت سلیقه‌ای از نظارت و کنترل داشته باشند و هرطور که می‌خوان اون رو اعمال کنن که این امر موجب نارضایتی نهادهای و مؤسسات مردمی شده (کارشناس سمن شماره ۹) فعالان سمن‌ها حوزه آسیب‌های اجتماعی معتقدند که میان نظارت و کنترل تمایز وجود دارد این درحالی است که در سال‌های اخیر نحوه عملکرد نهادهای نظارتی به شکلی بوده است که از حالت نظارت خارج شده و بیشتر حالت کنترل به خود گرفته است. در این رابطه مؤسس سمن شماره (۱) معتقد است:

نظارت به این معناست که کارکرد نهادها و مؤسسات مردمی تا چه حد در راستای اهداف تعریف‌شده این نهادها و از خلال راه کارهای تعریف‌شده خود این نهادها بوده است. درحالی که، نحوه رفتار نهادهای نظارتی با نهادها و مؤسسات مردمی به شکلی

هست که نیمشه اسمش رو نظارت گذاشت بلکه بیشتر دخالت نابجا و کنترل سخت‌گیرانه هست.

۳-۴. پاسخ به سؤال دوم؛ راهبردهای سیاست‌گذاری جلب مشارکت سمن‌ها

بخشی از یافته‌های تفسیری حاصل از بررسی میکروسکوپی سطر به سطر رونوشت متن مصاحبه‌ها و با انجام کدگذاری منجر به شناسایی ۳۰ تم اولیه شد. با دسته‌بندی موضوعی تم‌های اولیه، ۶ تم یا مضامین فرعی استخراج و پیرامون مضمون اصلی یا تم فراگیر «راهبردهای سیاست‌گذاری جلب مشارکت سمن‌ها» یکپارچه شده و به کمک بخش‌هایی از اظهارنظر مصاحبه‌شوندگان تحلیل و به انتزاع کشیده شده‌اند.

جدول ۳: کدگذاری و استخراج راهبردهای سیاست‌گذاری جلب مشارکت سمن‌ها

تم اولیه	مضامین فرعی	مضمون اصلی
۳۰ تم اولیه	فرهنگ‌سازی اعتماد به عملکرد سمن‌ها	راهبردهای سیاست‌گذاری جلب مشارکت سمن‌ها
	بازتدوین قوانین و لوایح بستر ساز هم‌گرایی دولت با سمن‌ها	
	بازتدوین قوانین عدم مداخله انتظامی-امنیتی در امور سمن‌ها	
	بازتدوین مقررات متعهد به حمایت و پرهیز از اتهام‌زنی به سمن‌ها	
	بازتدوین قوانین تأمین امنیت جانی و مالی مؤسسان و فعالان سمن‌ها	
	تدوین قوانین مشارکت سمن‌ها در سیاست‌گذاری‌های اجتماعی	

۴-۳-۱. فرهنگ‌سازی اعتماد به عملکرد سمن‌ها

اعتماد یکی از مهم‌ترین سرمایه‌های هر نهاد برای پیشبرد اهداف است. اعتمادسازی نهادی، اعتمادسازی شهروندان به نهادها است. شهروندان از نهادها انتظار دارند که به‌طور کارآمد و اخلاقی مطابق با نقش‌هایی که قانون یا جامعه به آن‌ها محول می‌کند؛ در برابر شهروندان عمل کنند. اعتماد شهروندان به نهادها به‌شدت مشروط به مشاهده آن‌ها از دیگران است؛ بدین معنا که آن‌ها در صورتی به نهادها اعتماد می‌کنند که دیگران نیز چنین کرده باشند. به این ترتیب، اعتمادسازی نهادی، شهروندان را به

حمایت از نهادهای و همکاری با آنها برمی‌انگیزد و متعاقب آن فرهنگ ملی اعتماد به نهادهای مردمی را توسعه می‌دهد (Kwon, 2019, p 19-49). بخش عمده‌ای از فرایند فرهنگ‌سازی اعتماد به سمن‌ها در حیطه اختیار دولت است چراکه اغلب رسانه‌های ارتباط جمعی در اختیار دولت است.

برای این که مردم به عملکرد نهادهای مردمی اعتماد داشته باشند دولت باید زمانی از برنامه‌های رسانه‌های ارتباط جمعی رو در اختیار این نهادها قرار بدهد، مردم باید به عینه عملکرد مؤثر نهادها رو در زمینه پیش‌گیری از اعتیاد ببینند تا بعد به اون‌ها اعتماد کنند. بخش زیادی از این فرهنگ‌سازی در حیطه اختیار دولته (کارشناس سمن شماره ۱۱).

از آنجاکه رضایت‌مندی مردم، معیار چگونگی عملکرد سمن‌ها است، پس فرهنگ، تأثیر قوی بر عملکرد سمن‌ها دارد. درواقع ادراک ایفای کارآمد مسئولیت اجتماعی سمن‌ها به‌شدت در فرهنگ جامعه جا دارد. موفقیت سمن‌ها نه‌تنها مستلزم جلب رضایت‌مندی شهروندان است بلکه مستلزم کارآمدی و صداقت فعالان است. این الگوهای رفتاری ریشه در فرهنگ دارند و تعیین‌کننده اعتماد نهادی است. پس فرهنگ‌سازی نقش مهمی در ایجاد و اجرای وظایف نهادهای مردمی ایفا می‌کند و درعین‌حال، آگاهی مدنی را افزایش می‌دهد (Kwon, 2019, p19-49).

فرهنگ مشارکت داوطلبی در امور خیریه در ایران قدمت زیادی دارد مثل همین فرهنگ وقف اما در زمینه پیش‌گیری از اعتیاد کار داوطلبی قدمت زیادی ندارد و در این زمینه هم باید فرهنگ‌سازی بشه. سازوکار این فرهنگ‌سازی هم یه راهش میتونه معرفی سمن‌ها به مردم از طریق رسانه‌های ارتباط جمعی باشه (کارشناس سمن شماره ۱۰).

۴-۳-۲. بازتدوین قوانین و لوایح بستر ساز هم‌گرایی نهادهای دولت با سمن‌ها

براساس پژوهش‌های انجام‌شده در سطح جهان، استراتژی‌های مختلفی برای همکاری میان نهادهای دولت و سازمان‌های غیردولتی ترسیم شده است. این استراتژی‌ها طیفی از بازدارندگی تا مکمل را شامل شده است. راهبرد بازدارندگی از نگرانی دولت از فعالیت سازمان‌های غیردولتی ناشی می‌شود و درواقع، دولت این سازمان‌ها را ضد خود می‌داند. دولت در استراتژی‌های نرم‌تر به تدریج سازمان‌های غیردولتی را به رسمیت می‌شناسد و وارد تعامل محدود با آنها می‌شود. چهار نوع تعامل میان دولت و سازمان‌های غیردولتی شناسایی شده است که عبارت‌اند از: بیگانگی، تقابلی، ابزاری و همکاری.

راهبرد همکاری رابطه برد-برد را برای هر دو طرف تعامل به همراه دارد. برعکس، استراتژی‌های بیگانگی و تقابلی رابطه باخت-باخت را برای هر دو طرف به همراه دارد و راهبرد ابزاری رابطه برد-باخت به نفع دولت و به زیان سازمان‌های غیردولتی است (رزاقی و لطفی‌خاچکی، ۱۳۹۷: ۹۹-۹۸).

دولت این موضوع رو باید در نظر بگیرد که نهادها و مؤسسات مردمی رقیب یا علیه دولت نیستند بلکه با دولت دارای اهداف مشابه و چه بسا یکسانی هستند که به شیوه‌های متفاوتی عمل می‌کنند. بنابراین، دولت و نهادها و مؤسسات مردمی به نوعی، همکار هم تلقی می‌شوند. درحالی که الان دولت نگاه ابزاری به سمن‌ها دارد (مؤسس سمن شماره ۷).

سمن‌ها در هماهنگی با جامعه و سایر نهادهای جامعه مدنی نه تنها رقیب ساختار سیاسی محسوب نمی‌شوند بلکه در کنار حکومت و به عنوان پل ارتباطی میان جامعه و حکومت می‌توانند نقش مؤثری در کاهش و پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی داشته باشند. از این منظر، تقویت سمن‌ها می‌تواند جامعه را از حالت توده‌ای خارج و خصلتی پویا به آن ببخشد. علاوه بر این، تقویت سمن‌ها و نهادهای مدنی سبب می‌شود که شهروندان ضرورت فعالیت جمعی و تشخیص منافع جمعی را دریابند و بر خودخواهی و منفعت‌طلبی غلبه کنند (رزاقی و لطفی‌خاچکی، ۱۳۹۷: ۱۰۷). بنابراین، بسترسازی هم‌گرایی و ایجاد کانال‌های ارتباطی تعامل تعریف‌شده از طرف دولت برای ارتباط با سازمان‌های مردم‌نهاد اهمیت اساسی در ارتقا سطح تعامل دولت و سمن‌ها دارد.

مؤسسات مردمی برا ادامه فعالیت ناچارند با دولت تعامل داشته باشند ولی مشکل اینجاست که دولت به شکل محدودی با مؤسسات ارتباط برقرار می‌کند و بیشتر دنبال یه رابطه ابزاری-اجرایی هست. یعنی از مؤسسات مردمی به عنوان یک ابزار برا اجرای بعضی از مقاصد خودش استفاده می‌کنه (کارشناس سمن شماره ۱۵).

۴-۳-۳. باز تدوین قوانین عدم مداخله انتظامی-امنیتی در امور سمن‌ها

با عاریت گرفتن مفهوم «دولت تنظیم‌گر» از حوزه اقتصاد و برداشت عام از این مفهوم می‌توان دخالت نهادهای دولت در امور سمن‌ها را توضیح داد. تنظیم‌گری در معنای عام خود عبارت است از هرگونه کنترل بر ارائه‌کنندگان خدمات عمومی که در جهت تأمین منفعت عمومی اعمال می‌شود. در اینجا دولت‌ها در راستای اجرای سیاست‌های اجتماع-فرهنگی خود، ناگزیر از استفاده از ظرفیت‌ها و ابزارهایی هستند تا بتوانند مداخله و کنترل خود بر حوزه عمومی را اعمال نمایند. محدوده مداخله و نوع ظرفیت‌ها

و ابزارهایی که دولت‌ها در اختیار دارند به ساخت و زمینه‌های اجتماعی-سیاسی بستگی دارد (همتی‌فقیه، ۱۳۹۹). در این زمینه فعال سمن شماره (۱۶) معتقد است: الان بیشتر نهادها و مؤسسات مردمی که تو حوزه محیط‌زیست یا آسیب‌های اجتماعی فعال هستند به لحاظ مالی وابسته به نهادهای دولتی هستن همین وابستگی مالی باعث دخالت نهادهای دولتی در امور و برنامه‌های مؤسسات مردمی شده این دخالت‌ها بعضی وقتا به نحوی که برنامه‌های مؤسسات به جهتی خاص و مدنظر دولت هدایت میشه.

حکومت‌ها هدف مداخلات خود در حوزه عمومی و در اینجا نهادهای مدنی را تأمین منفعت عمومی اعلام می‌کنند که البته این مفهوم در هر یک از حکومت‌ها معنای خاصی پیدا می‌کند؛ دولت‌ها مدعی هستند که ضرورت دارد تمام برنامه‌ها و فرایندهای مربوط به نهادهای مدنی به گونه‌ای پیش‌بینی شود تا در نهایت تأمین منفعت عمومی حاصل شود. این ادعای به ظاهر موجه دولت‌ها را می‌توان با اصطلاح «تسخیر تنظیم‌گری» توضیح داد. به این معنا که سازوکارهای تنظیم‌گرانه به ابزار تأمین منافع دولت یا برخی نهادها تبدیل می‌شود. در این وضعیت، منافع عمومی به حاشیه رانده می‌شود و اهداف و غرایض دولت یا برخی نهادهای انتظامی-امنیتی جایگزین آن‌ها می‌شود (همتی‌فقیه، ۱۳۹۹/۱۱/۱۲).

وابستگی اغلب نهادها و مؤسسات مردمی به کمک نهادهای دولت محل مداخلات و اعمال نفوذ اون‌ها در امور مؤسسات شده. دخالت نهادهای انتظامی-امنیتی با ابزار نظارت و هدایت مستقیم امور نهادها و مؤسسات و اعمال برخی محدودیت‌های موجب میشه نهادهای مردمی کارکردهای اصلی خودشون رو از دست بدند (مؤسس سمن شماره ۱).

۴-۳-۴. باز تدوین مقررات متعهد به حمایت و پرهیز از اتهام‌زنی به سمن‌ها

سمن‌ها عامل ایجاد یک عزم عمومی، در راستای پیگیری مسائل مربوط به آسیب‌های اجتماعی هستند. در زمینه مشارکت سمن‌ها در حوزه پیش‌گیری از اعتیاد، ضرورت دارد تا حاکمیت، نظام دولت‌محوری و تمامیت‌خواهی خود را کنار گذاشته و مشارکت جدی و واقعی سمن‌ها در جامعه برای پیش‌گیری از اعتیاد را پذیرا باشد و انعطاف بیشتری نسبت به مشارکت مردم و نهادها مدنی در عرصه‌های حاکمیتی از خود نشان دهد. درواقع حاکمیت باید امنیت متکی بر نهادهای انتظامی-امنیتی را محدود و امنیت مبتنی بر جامعه مدنی و مردم را تقویت نماید که یکی از اشکال تجلی امنیت انسانی-

اجتماعی، اتکا بر سازمان‌های مردمی است (غمامی و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۱۶-۴۱۵). مؤسس سمن شماره ۵ معتقد است:

یک شکل حمایت و پشتیبانی دستگاه‌های دولت از نهادها و مؤسسات مردمی تو حوزه آسیب‌های اجتماعی این میتونه باشه که برای نهادها و مؤسسات مانع و محدودیت ایجاد نکنن مثلاً تمديد پروانه فعالیت مؤسسات رو تسريع کنن یا نظارت‌های بی جا رو کاهش بدن.

راهبرد نهاد دولت در زمینه مورد بحث می‌تواند به این قرار باشد که با پرهیز از اتهام‌زنی، به سمن‌ها نقش نظارتی تفویض نماید. به این معنا که سمن‌ها با دیدبانی و کاوش‌گری (بازرسان مستقل) در عرصه‌های مختلف جامعه بتوانند دلایل و عوامل بروز آسیب‌های اجتماعی را شناسایی و نسبت به آن‌ها واکنش نشان دهند. در این زمینه، به جای پنهان‌کاری و ممانعت از انتشار گزارش‌های نهادهای مدنی، راه‌اندازی سامانه رصد آسیب‌های اجتماعی و به‌ویژه اعتیاد می‌تواند راه‌گشا باشد.

مشارکت نهادهای مردمی مهم‌ترین کلید کاهش و پیش‌گیری از اعتیاد هست، نهادهای مردمی باید به‌عنوان دیدبان جامعه آسیب‌های اجتماعی رو رصد کنن و اون‌ها رو در اولویت جامعه و دولت بیارن اما متأسفانه قوانین محدودکننده و بهره‌برداری سیاسی از نهادهای مردمی مانع بزرگی برای ایفای رسالت این نهادها هست (فعال سمن شماره ۱۶).

۴-۳-۵. باز تدوین قوانین تأمین امنیت جانی و مالی فعالان سمن‌ها

امنیت فردی و نهادی با تأکید بر «در امان بودن جسم و جان فرد از آسیب‌ها و خشونت‌ها» به‌عنوان یکی از ابعاد امنیت انسانی در گزارش سال ۱۹۹۴ توسعه انسانی برنامه توسعه سازمان ملل متحد، ریشه در حق حیات، کرامت ذاتی انسان‌ها، نهادها و اعضای جامعه بشری دارد. حقوق بشر، جایگاه ویژه‌ای در اسناد مهم بین‌المللی و قوانین اساسی کشورها به خود اختصاص داده است. دولت‌ها در گستره این اسناد الزام‌آور ملی و بین‌المللی، تعهدات گسترده‌ای برای تأمین امنیت فردی انسان‌ها بر عهده دارند. در پرتو این تلقی‌های نوین و با تحول تعهدات بین‌المللی و ظهور گفتمان حقوق بین‌المللی و ارتباط حیاتی امنیت فردی برای انسان‌ها، دولت‌ها مکلف و ملزم به حفظ این تعهدات برای تمامی افراد، گروه‌ها و نهادهای مدنی به‌لحاظ جایگاه انسانی و کرامت ذاتی انسانی آن‌ها هستند (رهامی، ۱۳۹۳: ۱۸۵).

فعالیت در حوزه آسیب‌های اجتماعی خیلی حساسیت‌برانگیز شده دولت تمایلی نداره تسلط خودش رو تو این حوزه کم‌رنگ کنه و به نهادهای مردمی بسپاره برا همین فعالان این حوزه‌ها از آزادی عمل کافی برخوردار نیستن طبعاً در حوزه پیش‌گیری اجتماعی از اعتیاد هم وضع به همین منواله همین موضوع موجب بی‌میلی سمن‌ها برا مشارکت در پیش‌گیری از اعتیاد شده (فعال سمن شماره ۱۹).

یکی از مهم‌ترین ابعاد ناامنی شخصی در دنیای معاصر، ناامنی است که توسط خود دولت به وجود می‌آید. دولت از سویی ممکن است با به‌وجود آوردن ناامنی سیاسی شرایطی را به وجود آورد که این ناامنی منجر به ایجاد ناامنی انسانی شود یا با نقض حقوق شهروندی اتباع خویش از طریق اعمال شکنجه، بازداشت خودسرانه یا ناپدیدشدگی اجباری، امنیت شخصی آنان را نقض نماید. به بیان دیگر، دولت‌ها که برای حفظ امنیت تک‌تک افراد انسانی به وجود آمده‌اند ممکن است خود با تفسیرها و توجیه‌های متعدد، مهم‌ترین ناقضین امنیت فردی شوند. یکی از شایع‌ترین این توجیهات، برقراری نظم و امنیت است. یعنی دولت‌ها به بهانه برقراری نظم و امنیت، اقدام به نقض امنیت برخی از شهروندان و نهادهای مدنی می‌نمایند. در این خصوص، همواره باید توجه داشت شهروندان که قسمتی از حقوق و آزادی‌های خویش را برای حفظ امنیت فردی به دولت واگذار نموده‌اند، از حق دیگری یعنی حق بر تأمین برخوردارند. تضمین این حق که تمرکز اصلی آن بر پیش‌گیری از مداخله‌های پلیسی-قضایی عوامل دولتی استوار است، همچون حق بر امنیت فردی، بر عهده دولت‌ها است. در نتیجه همواره باید توجه داشت که تضمین حق بر امنیت نمی‌تواند و نباید نقض حقوق و آزادی‌های مشروع شهروندان را در ابعاد گوناگون زندگی افراد انسانی به‌طور کلی - و افراد مظنون یا متهم به ارتکاب جرم به‌صورت خاص - توجیه نماید (رهامی، ۱۳۹۳: ۱۹۷-۱۹۶).

دولت قانوناً وظیفه داره امنیت مؤسسان و فعالان نهادهای مردمی به‌ویژه تو حوزه آسیب‌های اجتماعی رو تأمین کنه این بخشی از حقوق شهروندیه متأسفانه الان با بازداشت‌های اعلام نشده امنیت برخی مؤسسان و فعالان نهادهای مردمی توسط برخی از دستگاه‌های انتظامی-امنیتی به‌صورت آشکار نقض میشه طبیعیه که در چنین فضایی فعالیت در زمینه پیش‌گیری از اعتیاد غیرممکنه (کارشناس سمن شماره ۹).

۴-۳-۶. تدوین قوانین مشارکت سمن‌ها در سیاست‌گذاری‌های اجتماعی

جلب مشارکت سمن‌ها در قانون اساسی واقع در رأس هرم قانونی کشور در حد متعالی و به صورت تعامل دوسویه با دولت، در بستری که از مسیر توانمند کردن سمن‌ها عبور کند، دیده شده است، ولی این نگاه در لایه‌های پایین‌تر هرم، به اندازه لازم و کافی جریان پیدا نکرده است. در نتیجه جلب مشارکت سمن‌ها در نظام برنامه‌ریزی و اجرایی حوزه‌های آسیب‌های اجتماعی به شکل نظام‌مند دیده نشده است. به عبارت دیگر، در قانون اساسی، ظرفیت‌های بسیار زیادی برای ترویج به کارگیری روش‌های مشورتی در مقررات‌گذاری وجود دارد؛ اما تاکنون در این خصوص، قانون‌گذاری درخور توجهی صورت نگرفته است (رهبری و دیگران، ۱۴۰۱: ۱۱۴).

نهادهای قانون‌گذار باید سهمی برا نهادهای مردمی در لایحه‌نویسی و سیاست‌گذاری حوزه آسیب‌های اجتماعی در نظر بگیرن. نهادهای مردمی به عنوان پل ارتباطی میان دولت و جامعه هستن و همیشه اون‌ها رو نادیده گرفت به نظرم برا همین عدم حضور هست که تا الان اغلب برنامه‌های پیش‌گیرانه دولت ناموفق بوده (مؤسس سمن شماره ۳).

اغلب دولت‌ها در جمهوری اسلامی به رغم تعدّد و کفایت اصول قانونی در به رسمیت شناختن حق مشارکت سمن‌ها در سیاست‌گذاری‌های مربوط به همه بخش‌ها از جمله حوزه آسیب‌های اجتماعی اما در عمل به بودجه‌ریزی مشارکتی متمرکز شده‌اند و سیاست‌گذاری اجتماعی-مشارکتی را نادیده گرفته‌اند. به عنوان یک راهبرد دولت می‌بایست در لایحه برنامه‌های توسعه، مشارکت سمن‌ها در حوزه آسیب‌های اجتماعی را فراتر از مشارکت مالی، مدنظر قرار دهد (رهبری و دیگران، ۱۴۰۱: ۱۱۴).

قوانین زیادی هستن که بر مشارکت نهادها و مؤسسات مردمی در سیاست‌گذاری‌های اجتماعی- فرهنگی تأکید دارن. اما ظاهراً مشارکت نهادهای مردمی اولویت دولت نیست در حالی که دولت باید نهادها و مؤسسات مردمی رو بینه صدای اون‌ها که در واقع صدای بخش بزرگی از جامعه است رو بشنوه و اجازه بده در زمینه پیش‌گیری از اعتیاد قانون رو کسایی بنویسن که ارتباط عملی با مشکلات مردم دارن (مؤسس سمن شماره ۲).

نتیجه‌گیری

روند افزایش‌یابنده مصرف مواد اعتیادآور ملازم با هزینه‌های بسیار گزافی که بر بخش‌های درمان و نظام سلامت کشور وارد می‌آید؛ از دو منظر لزوم بازنگری دولت در سیاست‌ها و شیوه‌های مرتبط با مصرف مواد اعتیادآور را ضروری می‌کند. منظر اول آن که، نهادها و دستگاه‌های دولت از پس درمان این حجم از افراد مبتلا و هزینه‌های گزاف درمان و بازپروری برنمی‌آیند و منظر دوم آن که، مانند اغلب کشورهای توسعه‌یافته، می‌بایست، مسئله مصرف مواد اعتیادآور به‌عنوان یک واقعیت اجتماعی پذیرفته و از این‌رو، با اتکا بر سازمان‌های مردم‌نهاد، مداخلات درمانی را بر مرحله پیش‌گیری اولیه انتقال داد. اگرچه اتخاذ رویکرد پیش‌گیرانه در ایران از سال ۱۳۷۵ از دل سایر مداخلات متولد شده است؛ اما این رویکرد از یک‌سو به‌دلیل عدم تناسب سیاست‌های پیش‌گیرانه با حجم و عمق مسئله مصرف مواد اعتیادآور و از سوی دیگر به‌دلیل چالش‌ها و مشکلاتی که سمن‌ها برای مشارکت در زمینه پیش‌گیری اجتماعی از اعتیاد با آن مواجه شده‌اند؛ تاکنون موفق نبوده است. در این وضعیت، ضرورت دارد تا نقش تأثیرگذار سمن‌ها در پیش‌گیری اجتماعی از اعتیاد درک و بسترهای قانونی لازم و کافی برای مشارکت آنان فراهم گردد. چراکه سمن‌ها نشان داده‌اند که می‌توانند با اقدامات حفاظتی/پیش‌گیرانه، آگاهی مردم و به‌ویژه افراد در معرض خطر مصرف مواد اعتیادآور را افزایش دهند و با اتخاذ رویکردهای پیش‌گیری-توانبخشی مانع گسترش مصرف مواد اعتیادآور شوند؛ کاری که از نهادهای عمومی دولت به‌دلیل تشریفات سفت‌وسخت اداری برنمی‌آید و قوانین دست‌وپاگیر به آنان اجازه نمی‌دهد که همواره به کارایی و اثربخشی مطلوب دست پیدا کنند؛ این درحالی است که، سمن‌ها با ساختاری منعطف و طرح‌های سازمانی ساده می‌توانند بسیار سریع‌تر و با رویکرد راه‌حل‌محور عمل کنند. باین‌حال و با وجود نقش آشکار و تأثیرگذار سمن‌ها در پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی، یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که این سازمان‌ها با چالش‌های متعددی مواجه هستند که بر دستیابی به اهداف و پایداری بلندمدت آن‌ها به‌شدت تأثیرگذار هستند. چالش‌هایی سمن‌ها برای مشارکت در پیش‌گیری اجتماعی از مصرف مواد اعتیادآور که در این پژوهش مورد شناسایی قرار گرفتند عبارت بودند از: ناهماهنگی نهادها و دستگاه‌های متولی امور سمن‌ها، تلقی سیاسی از فعالیت سمن‌ها و دخالت در امور آن‌ها، تهدیدانگاری سمن‌ها توسط نهادها و دستگاه‌های دولت، تضاد منافع سمن‌ها با برخی گروه‌ها و نهادها، اتهام‌زنی انتظامی -

امنیتی به سمن‌ها، ممانعت از حضور در عرصه سیاست‌گذاری‌های اجتماعی، ممانعت از شبکه‌سازی سمن‌ها و نظارت و کنترل سخت‌گیرانه انتظامی-امنیتی.

بخش دیگری از یافته‌های این پژوهش نشان داد که برای تکمیل تلاش سازمان‌های مردم‌نهاد، نهادها و دستگاه‌های دولت می‌بایست راهبردها و سیاست‌هایی اتخاذ، تدوین و اجرا نماید که تسهیلگر و یاریگر سمن‌ها در زمینه پیش‌گیری اجتماعی از سوءمصرف مواد اعتیادآور باشد؛ چراکه میزان موفقیت در پیش‌گیری اجتماعی از مصرف مواد اعتیادآور، منوط به این است که تا چه اندازه بسترهای لازم برای حضور و مشارکت فعال سمن‌ها فراهم می‌شود و این نهادها تا چه اندازه می‌توانند آموزش‌ها، مشاوره‌ها، طرح‌ها و برنامه‌های پیش‌گیرانه از اعتیاد را اجرایی نمایند. راهبردهای سیاست‌گذاری جلب مشارکت سمن‌ها که در پژوهش حاضر مورد شناسایی قرار گرفتند عبارت بودند از: فرهنگ‌سازی اعتماد به عملکرد سمن‌ها، بازتدوین قوانین و لوایح بسترساز هم‌گرایی دولت با سمن‌ها، بازتدوین قوانین عدم مداخله انتظامی-امنیتی در امور سمن‌ها، بازتدوین مقررات متعهد به حمایت و پرهیز از اتهام‌زنی به سمن‌ها، بازتدوین قوانین تأمین امنیت جانی و مالی مؤسسان و فعالان سمن‌ها و تدوین قوانین مشارکت سمن‌ها در سیاست‌گذاری‌های اجتماعی. واقعیت آن است که سمن‌ها در امر پیش‌گیری اجتماعی از اعتیاد را دیگر نمی‌توان یک وسیله جانبی برای کمک به دولت تلقی کرد بلکه حضور و مشارکت آن‌ها اکنون یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است و ازاین‌رو، دولت باید پتانسیل این سمن‌ها را تقویت نماید. متأسفانه تاکنون تلاش‌های محدودی برای جلب مشارکت سمن‌ها در زمینه پیش‌گیری اجتماعی از اعتیاد صورت گرفته و به همین دلیل، مشارکت سمن‌ها در زمینه پیش‌گیری اجتماعی از اعتیاد به دور از ایدئال‌ها هستند. از این منظر، سمن‌های حوزه آسیب‌های اجتماعی در راستای پیش‌گیری اجتماعی از اعتیاد در ابتدای مسیر قرار دارند و دولت و جامعه مدنی برای موفقیت آن‌ها ناگزیر به اتخاذ سازوکارهای قانونی، ساختاری و اجتماعی مختلفی هستند که در پژوهش حاضر بخشی از آن‌ها در قالب راهبردهای سیاست‌گذاری جلب مشارکت سمن‌ها در زمینه پیش‌گیری از مصرف مواد اعتیادآور ارائه شده‌اند.

References

- Ahang F, Imani A M, Yaghoubi N M. (2020). Scenario writing Key factors affecting social participation in community-based organizations for addiction prevention. *scds*; 9 (2), 113-142. [In Persian].
- Amirpour, Mehdi (1403/06/08). Strange numbers and figures of the impact of drugs on the country's economy. Fars News Agency. <https://farsnews.ir/amirpour/1724906307847842848>. [In Persian].
- Azadarmaki T, sarami F. (2018). Study of Sociological Functions of the NGOs Active in the Field of Addiction Treatment. *Scientific Quarterly of Research on Addication*, 12 (47), 29-50. <http://etiadpajohi.ir/article-1-1806-fa.html>. [In Persian].
- Bodi, D. C. (2024). Challenges and Opportunities of Non- governmental Organizations. *Bulletin of the Transilvania University of Braşov. Series VII: Social Sciences, Law*, 223–230. <https://doi.org/10.31926/but.ssl.2023.16.65.2.9>
- Boustani, Mehdi and Fouladi, Kamal (2016). A study of the elements constituting the public sphere in Habermas's thought. *Quarterly Journal of Political Science*, 13 (38), 21-42. [In Persian].
- Cypress, B. S. (2017). Rigor or Reliability and Validity in Qualitative Research: Perspectives, Strategies, Reconceptualization, and Recommendations. *Dimensions of Critical Care Nursing*, 36(4), 253–263. <https://doi.org/10.1097/dcc.0000000000000253>
- Dezhakam, Hossein and White, William (2021). *Innovations in Addiction Treatment and Recovery The Story of Congress 60*. Translations by Ehsan Ranjbar Cover Art by Shani Dezhakam Editorial Assistance by Kim Clower.
- Ghamami, Seyyed Mohammad Mehdi; Kadkhodamoradi, Kamal and Derakhshan, Davar (2018). Government Support Obligations towards Environmental NGOs in the Iranian Legal System. *Bi-Quarterly Scientific Research Journal of Islamic Law Journal*, 19 (2), 420-397. [In Persian].
- Ghorbani, Mohammad Reza, Taghipour, Faezeh and Pourmiri, Mansoureh. (2024). Identifying effective communication and media fields on the development of social participation in non-governmental organizations and charities. *Socio-Cultural Strategy*, 13(1), 247-280. [In Persian].
- Habermas, Jurgen (2019). *The Structural Transformation of the Public Sphere: An Exploration of Bourgeois Society*. Translated by Jamal Mohammadi, Tehran: Afkar Publications.
- Hatami Khaljan K, Ghazi Nejad M, Bastani S, Rad F. (2023). Investigating the role of non-governmental organizations in solving social problems (Meta-analysis of research 1370-1398). *refahj*. 23(88), 237-270. [In Persian].
- Hemmati Faghih, Mohammad Mehdi (2019/11/12). *The Needs and Necessities of Realizing the Regulatory Government*. Expediency Discernment Council Strategic Research Institute. Article Code: 1280. [In Persian].

- Kermani, Mohsen (2013). Analysis and evaluation of the quality of governance in the field of social problems and harms with emphasis on the quality of legislation in the country's development programs. *Quarterly Journal of Parliament and Strategy*, 30 (115), 163-197. [In Persian].
- Khodayari-Zarnaq, R., Kakemam, E., Arab-Zozani, M., Rasouli, J., & Sokhanvar, M. (2020). Participation of Iranian non-governmental organizations in health policy-making; barriers and strategies for development. *International Journal of Health Governance*, 25(1), 46–56. <https://doi.org/10.1108/ijhg-07-2019-0056>
- Kwon, O. (2019). *Social Trust and Economic Development*. Monograph Book. The Case of South Korea. <https://doi.org/10.4337/9781784719609>.
- Mahboubi Shariatpanah, Nasim Al-Sadat and Mohammad Taghizadeh, Mahdieh (2023). A qualitative study of the challenges of non-governmental organizations in realizing social support for vulnerable families in Tehran. *Women in Development and Politics*, 21 (3), 761-779. [In Persian].
- Mahdaviyanfar, Masoud; Masoudnia, Hossein and Yazdani-Zazarani, Mohammad Reza (2019). Pathology of Policymaking in the Islamic Republic of Iran in Primary Prevention of Addiction. *Quarterly Journal of Parliament and Strategy*, 27 (102), 385-407. [In Persian].
- Majidi, Mohammad Reza and Hamisi, Morteza (2013). Investigating the role of political and security factors in the policy-making of Iranian NGOs. *Politics Quarterly*, *Journal of the Faculty of Law and Political Sciences*, 43 (3), 45-60. [In Persian].
- Mashhadi, Ali; Dabirnia, Alireza and Mohammadi, Hassan (2023). A perspective on the approach of the Iranian administrative and constitutional judge on freedom of assembly in light of Jürgen Habermas's theory of the public sphere. *Quarterly Journal of Modern Administrative Law Studies*, 5 (16), 39-65. [In Persian].
- Mohammadi, Ali (2017). Addiction prevention with the approach of socializing the fight against drugs and benefiting from the capacity of popular organizations. *Journal of New Advances in Behavioral Sciences*, 2 (11), 85-100. [In Persian].
- Najafzadeh, Mehdi (2014). From the simultaneous emergence of the public sphere in Iran and the West to the socio-political obstacles to its expansion in Iran. *Iranian Journal of Sociology*. 14 (1), 92-115. [In Persian].
- Panahi, Hamid; Pourmanafi, Abolfazl and Aj, Abbas (2017). Security-Organizational Pathology of Non-Governmental Organizations. *Quarterly Journal of Intelligence and Criminal Research*, 6 (62), 157-176. [In Persian].
- Rahbari Bonab M, Majdzadeh R, Rajabi F, Vedadhir A. (2022). Participatory Health Policy-Making in IRAN: Reflection on the Experience after the Revolution, within the Legal Pyramid Framework. *Iran J Cult Health Promot*; 6 (1) :110-117. [In Persian].
- Rajabi, M., Ebrahimi, P., & Aryankhesal, A. (2023). Facilitators of improving the function of nongovernmental organizations (NGOs) in

- Iran's health system. *Journal of Education and Health Promotion*, 12(147), 1-7. https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_608_22
- Razzaghi, Nader and Lotfi Khachki, Behnam (2018). Sociological analysis of the challenges of survival and sustainability of non-governmental organizations active in the field of social harms; with emphasis on their relationship with the government. *Sociology of Social Institutions*, 5 (11), 97-128. [In Persian].
 - Rohami, Ruhollah (2014). Examining the duty of governments in maintaining the personal security of humans. *Quarterly Journal of Public Law Research*, 15 (42), 185-211. [In Persian].
 - Sanadgol A, Doshmangir L, Majdzadeh R, and Gordeev VS. (2022). Strategies to strengthen non-governmental organizations' participation in the Iranian health system. *Front Public Health*, 28 (10), 1-9. doi: 10.3389/fpubh.2022.929614.
 - Shahid Beheshti School of Governance (2019). The most important issues of NGOs in the country. [In Persian].
 - Visalakshi S., Prateek V., Kamaldeep S., Rahul, P., Philip, S., Vinay B., Manjunatha, N., C. Naveen K., & Math, S. B. (2022). Role of Mental Health Non-Governmental Organizations (MHNGOs) in Realizing the Objectives of the Mental Healthcare Act (MHCA) 2017. *Indian Journal of Psychological Medicine*, 45(1), 69–75. <https://doi.org/10.1177/02537176211067570>
 - Wikipedia, the free encyclopedia (June 24, 2024). Addiction in Iran. Retrieved from: www.wikipedia.org. [In Persian].
 - Zaidi, Uzma. (2020). Role of Social Support in Relapse Prevention for Drug Addicts. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*, 13 (1), 915-924. Retrieved from: <https://www.semanticscholar.org>
 - Zargham-Afshar, Mohammad Taqi; Sheikhi, Sina and Qaidarloo, Kamil (2013). Pathology of Policy Making in Iran; With Emphasis on Social Matters. *Quarterly Journal of Socio-Cultural Strategy*, 12 (4), 1250-1221. [In Persian].